

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím čtenářských strategií

Metodická příručka pro učitele mateřských škol pro práci s pohádkou a pověstí

Radka Wildová, Věra Vykoukalová, Eva Rybářová,
Jolana Ronková, Radka Harazinová

Projekt EU, OPV VV SC1 reg. č.: CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000663

Název	Rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím čtenářských strategií; Metodická příručka pro učitele mateřských škol pro práci s pohádkou a pověstí
Autorský kolektiv	Radka Wildová, Věra Vykoukalová, Eva Rybářová, Jolana Ronková, Radka Harazinová
Recenze a jazyková korektura	Andrea Mouchová, Jana Navrátilová

Praha 2019

©

ISBN 978-80-7603-123-4

Obsah

Úvod	4
Čtenářské strategie jako cesta k porozumění.....	5
Rozvoj čtenářských strategií prostřednictvím práce s pohádkou.....	13
Jak pracovat s pohádkami.....	13
Metodický postup práce s pohádkou Sedmero krkavců	15
Metodický postup práce s pohádkovým příběhem Mauglí.....	24
Metodický postup práce s pohádkou Dlouhý, Široký a Bystrozraký	31
Metodický postup práce s pohádkou Čert a Káča	36
Rozvoj čtenářských strategií prostřednictvím práce s pověstí.....	42
Jak pracovat s pověstmi.....	42
Metodický postup práce s pověstí Jak král Václav a vodník Rokyta založili město Plzeň	43
Metodický postup práce se souborem pověstí o vyhlídkách	49
Závěr.....	54
Literatura	55

Úvod

Problematika rozvoje čtenářské gramotnosti je jedním ze současných odborných, ale i veřejných zájmů. Současná česká škola hledá a v praxi rozvíjí metodické postupy práce, které žákům pomohou rozvíjet vlastní čtenářskou gramotnost, tedy schopnost porozumět textu a s textem dále „pracovat“ ve smyslu získání informací, jejich kritického posouzení, ale také jako zábavu a atraktivní způsob trávení volného času.

Školnímu rozvoji čtenářské gramotnosti předchází dnes velmi akcentované období, období rozvoje čtenářské pregramotnosti. Výzkumy ukazují, že právě toto období je z hlediska dosahování optimální úrovně čtenářské gramotnosti klíčové. Přestože jeho cílem není naučit děti číst a psát, důležité však je děti pro čtení motivovat, rozvíjet jejich vyjadřování, smyslové vnímání a psychické procesy, které s rozvojem čtení úzce souvisí. Jedná se tedy o otevření cest k pozdějšímu uchopení a rozvoji vlastní čtenářské gramotnosti.

Kromě činností zaměřených na rozvoj zrakového a sluchového vnímání, paměti a pozornosti je za klíčové považováno rozvíjení vyjadřování dětí ve smyslu rozšiřování jejich aktivní slovní zásoby prostřednictvím slovních her, vyprávění či předčítání.

Jak již bylo uvedeno, v tomto vývojovém období je podstatné rozvíjení a udržování motivace pro čtení. Zde se nabízí široká škála různých aktivit – od prohlížení si obrázků v knihách, vyprávění o textech až po předčítání.

V této publikaci se snažíme nabídnout metodické postupy, které podporují rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím využití tzv. čtenářských strategií, tedy postupů uplatňovaných při rozvoji různých úrovní porozumění.

Rozvoj čtenářských strategií je jedním z konkrétních cílů školní výuky čtení. Ukazuje se však, že čtenářské strategie je možné rozvíjet již v předškolním období, avšak za důsledného využití vhodných individualizovaných postupů. Děti se prostřednictvím „přiměřené“ aplikace čtenářských strategií do předčítání a diskusi o textech učí porozumět podstatě textu, přemýšlet o něm a dále jej využívat k vysuzování závěrů, tvorbě vlastních textů atd.

Rozvoj čtenářských strategií v předškolním období je relativně obtížným metodickým krokem. Je na učitelích, jak jednotlivé postupy dětem přiblíží formou herních činností s využitím vlastní aktivity a tvořivosti. Pokud se učitelé podaří nabídnout dětem konkrétní metodické postupy zábavnou a hravou formou, budou děti práci s texty vnímat jako zajímavou a podnětnou činnost, jejímž výsledkem bude jejich zájem o čtení, snaha přečtenému porozumět a nad přečteným přemýšlet. Předčítání a později vlastní čtení bude děti bavit. A to je ten nejlepší základní kámen pro rozvoj jejich čtenářské gramotnosti jako celoživotní hodnoty.

Ať se Vám „práce“ při rozvoji čtenářských strategií daří a budeme rády, pokud Vám tato publikace bude dobrým pomocníkem.

autorky

ČTENÁŘSKÉ STRATEGIE JAKO CESTA K POROZUMĚNÍ

Aby se dítě stalo skutečným čtenářem, musí umět při čtení či poslechu přemýšlet. Při čtení nejde jen o dekodování znaků, ale o dovednost proniknout do podstaty textu, odkrýt jeho obsah, pochopit ho. Porozumění je ryze individuální záležitostí, protože je závislé na aktivním přístupu čtenáře a jeho způsobu interpretace. Při čtení nejde pouze o přesné porozumění autorovi textu, ale především o vlastní interpretaci – aby text čtenáři dával smysl a korespondoval s jeho vlastními představami a zkušenostmi. Při procesu porozumění čtenému se uplatňuje mnoho faktorů vnějších i vnitřních, např. pozornost, krátkodobá paměť, motivace, slovní zásoba, znalost gramatiky, znalost tématu, socio-kulturní pozadí, dovednost používat čtenářské strategie a v neposlední řadě charakter textu, jeho obsah i struktura.

Dobry čtenář přistupuje k textu aktivně – představí si scénu děje, vybaví si podobnou situaci, kterou zažil a jak se při tom cítil, zaujme postoj k jednání hrdiny. Úplně stejně potřebují k příběhu přistupovat předškolní děti. Dříve se předpokládalo, že tyto potřebné dovednosti děti získají zejména tím, když se jim bude ve velké míře číst a když po zvládnutí techniky čtení přečtou dostatečné množství knih. Dnes již víme, že toto zcela neplatí. Při práci s příběhem, textem atd. je třeba sledovat, jak děti textu rozumí, a neustále hledat způsoby, jak dětem pomoci do textu proniknout, aby v jejich mysli „ožil“. Není to snadný úkol. Jednou z účinných metod je četbu vhodně přerušovat, mluvit s dětmi a klást podnětné otázky. Musíme však vědět, jaké otázky a postupy jsou vhodné, tudíž my sami si potřebujeme být vědomi, jaké „strategie porozumění textu“ můžeme využít a jak se kterou pracovat. Tyto postupy jsou v odborné literatuře nazývány jako tzv. „čtenářské strategie“.

Strategie v obecném chápání znamená volbu konkrétní posloupnosti kroků ke zvládnutí nějakého úkolu, viz např. vojenské strategie, herní strategie, strategie při řešení matematických úloh aj. Například když hrajeme pexeso, můžeme si všimnout, že různí hráči postupují odlišným způsobem: někdo otáčí kartičky postupně, někdo nahodile, někdo při odkrytí známé karty protihráčem nejprve otočí kartičku, kde se domnívá, že může být druhá z páru a až poté otočí kartičku otočenou protihráčem v předchozím kroku, jiný to udělá naopak. Důvodem je, že každý používá jinou, strategii vhodnou k tomu, aby uspěl. Při čtení je to obdobné. K pochopení významu informací například v odborném článku si stále podvědomě vybavujeme své předchozí poznatky a zkušenosti a propojujeme je s novými informacemi. Pokud je text obsahově pro nás méně náročný, vystačíme si s našimi obvyklými postupy vedoucími k porozumění, a to většinou bez dlouhého přemýšlení o způsobu, který nás k pochopení dovedl. Jestliže se ale v textu „ztratíme“, začínáme vědomě volit různé strategie k pochopení, např. čteme text znovu, osvětlujeme si neznámá slova, začneme si podtrhávat důležité informace, vypisujeme si poznámky, kreslíme grafy atd. Zjednodušeně řečeno začneme používat konkrétní pravděpodobně již dříve ověřené strategie, které nám obtíže s porozuměním pomohou překonat. Jak však toto probíhá u začínajících čtenářů, respektive u dětí, které ještě nečtou a obvykle mají osvojených jen minimum percepčních čtenářských dovedností? Osvědčuje se postupně děti provádět úskalími textu a ukazovat jim, které způsoby a postupy vedoucí k porozumění mohou využít, tj. vědomě je učíme používat čtenářské strategie.

Čtenářské strategie jsou tedy vědomé postupy a metody, které umožňují porozumět textu a souvislostem s ním spojeným (Afflerbach, 2008). Tyto zprvu vědomé a plánované procesy se časem stávají natolik automatickými, že si je jedinec již neuvědomuje – staly se z nich čtenářské dovednosti. Úkolem nás, učitelů, je tomuto procesu pronikání dítěte k textu napomoci.

Jako učitelky mateřské školy musíme volit takové strategie, které odpovídají pedagogickým zásadám pro práci s dětmi předškolního věku. Základní strategií vhodnou pro předškolní věk je kladení otázek. To je důležité pro další strategie, kterými jsou **usuzování, hledání souvislostí (propojování), vizualizace, shrnování, předvídání a hodnocení** (Tompkins, 2006). Tyto postupy

umožňují lépe porozumět textu, k jejich osvojování není nutná dovednost číst a psát, mohou být zprostředkovány pomocí různých aktivit, k jejich zvládnutí stačí myšlenkové procesy, kterými disponuje předškolní dítě.

Tabulka 1: Čtenářské strategie vhodné pro práci v MŠ a jejich rozdělení

Název čtenářské strategie	Zaměření strategie
Kladení otázek	Vyjasňování si kdo, co, kdy, kde, jak apod. Čtenářská strategie podporující základní porozumění textu v jeho explicitní rovině. Je základem pro všechny další strategie. V předškolním věku klade otázky učitel.
Hledání souvislostí / propojování	Uvědomování si, jak text souvisí s tím, co znám, co jsem zažil, či s jinými texty.
Vizualizace	Vytváření smyslových představ na základě informací v textu (jak vypadá, voní, chutná, zní apod.).
Usuzování	Odhalování skrytých významů textu, odhalení souvislostí, které nejsou přímo vyřčeny.
Předvídání	Odhadování dalšího vývoje na základě informací i skrytých významů.
Shrnutí	Shrnutí všech zjištěných informací, vyjádření hlavní myšlenky příběhu.
Hodnocení	Zaujmutí hodnotícího stanoviska.

Rozvíjení čtenářských strategií

Výzkumy ukázaly, že někteří učitelé pracují se čtenářskými strategiemi intuitivně, zatímco jiní se snaží naučit, jak je dětem zprostředkovat a postupně je naučit při čtení využívat. Někteří výzkumníci uvádějí, že toto trvá i několik let. Hlavní problém tkví v tom, že učitel musí velice citlivě rozpoznat, kdy, u koho a jaké strategie použít (National Reading Panel, 2000, s. 4–7). Není možné používat nějakou „kuchařku“, návod, či postupovat podle zpracovaných námětů krok za krokem. Je třeba metodické postupy individualizovat. Je nezbytné pochopit princip, osvojit si způsob kladení otázek a začít na každý text, který dětem předkládáme, nahlížet z perspektivy jeho možných úskalí pro porozumění a hledání potenciálů pro jeho osvětlení. Tím se vyhneme tomu, abychom se snažili použít co nejvíce strategií, přestože jejich kombinování se ukazuje jako nejefektivnější metoda jejich využívání, čehož využívají i některé programy, např. Čtením a psáním ke kritickému myšlení (RWCT). Nabízí se tedy otázka, zda jednotlivé strategie rozvíjet v předškolním věku jednotlivě, nebo souběžně. Obě varianty jsou správné, ale vždy musíme vyjít ze zkušenosti a zralosti dětí. Začínáme pomalu, postupně, nespěcháme, postupně strategie kombinujeme, neboť tento postup více odpovídá chování čtenáře při práci s textem (Duke & Pearson, 2002, s. 210).

Při rozvoji čtenářských strategií je možné využít různé postupy. Jejich součástí u starších žáků je přesné vysvětlení, o jakou strategii se jedná, jak funguje a v jaké situaci ji mají žáci použít. To samozřejmě u předškolních dětí není možné, protože jejich myšlení takový přístup neumožňuje. Pro předškolní děti je nejdůležitější opora dospělého, kterou představují jim kladené otázky, a možnost sledovat myšlenkové pochody zkušenějšího, ať již učitele či dítěte. Proto je dobré, aby jak učitel, tak dítě, dokázali objasnit, jak k nějakému závěru došli. Tato verbalizace myšlení neboli „modelování“ pomůže méně zkušeným dětem.

Příklad modelování: „Vítej, dítě,“ ozvalo se z tmavého kouta mořské jeskyně, odkud se vynořil šedohnědý staříček narval. – Modelování učitelkou: „Kdo je to narval? Asi to bude nějaká ryba, protože žije v moři (Tomuto úsudku napomáhá i slovo „vynořil“, které se však používá i v přeneseném významu.) Můžeme se podívat do encyklopedie, jak

vypadá.¹

Příklad rizika: Učitelka předkládá dětem své hotové závěry, aniž by modelovala, na základě čeho v textu či s využitím jakých znalostí k odpovědi došla. Právě verbalizace myšlení je klíčová. Využit můžeme i odpovědi zkušenějších dětí, ale opět chceme, aby ostatním vysvětlily, na základě čeho ke své domněnce došly. Děti tak mají možnost se neustále učit od sebe navzájem².

Při práci se strategiemi platí pravidlo, že dětem poskytujeme oporu právě takovou, jakou potřebují; zpočátku bude větší, s přibývajícimi zkušenostmi dětí jí bude méně (Pearson, 1991, s. 25). V odborné terminologii se pro takový způsob učení používá termín „scaffolding“ (lešení), v praxi vypadá následovně (Šafránková, 2010):

- Učitel používá strategii, dítě naslouchá – učitel „modeluje“, tj. říká, co mu při poslechu textu probíhá hlavou, co ho napadá, jaké vidí souvislosti apod.
- Učitel používá strategii, dítě se připojuje – učitel pokládá dítěti otázky, které napomáhají přemýšlení o textu a odhalování toho, co je pro pochopení důležité.
- Dítě používá strategii, učitel pomáhá – pomocí doplňujících otázek učitel zjišťuje úroveň porozumění, případně pomáhá k jeho prohloubení.
- Dítě používá strategii samostatně, učitel dítě pouze sleduje.

Analogický příklad scaffoldingu při učení se dovedostem: Jak dítě učíme zavazovat tkaničku. Nejprve mu ji zavazujeme, dítě se dívá. Později zkusí udělat uzlík, my uděláme kličku. Poté zkusí dělat kličku, my pomáháme utahovat. Nakonec dítě zavazuje tkaničku samo. Na tomto jednoduchém příkladu vidíme, jak se míra pomoci postupně snižuje. Stejný princip uplatňujeme i při rozvoji čtenářských dovedností v předškolním období.

Příklad rizika: Učitelka ve snaze dětem pomoci vše sama vysvětluje, nenechá je samostatně objevovat, hledat souvislosti. Někdy je potřeba delšího času, opětovného přečtení věty či odstavce, přeformulování otázky, než někdo z dětí objeví souvislost. Nicméně právě tento proces zamýšlení se je rozhodujícím pro porozumění – dítě se stává aktivním a hledá cesty, jak si text interpretovat.

Jak již bylo uvedeno výše, oporu pro porozumění dětem přinášejí zejména správně položené otázky. Otázky, na které lze odpovědět jen jedním možným způsobem, sice dítě aktivizují (odpověď nám prozradí, zda dítě dávalo pozor a zapamatovalo si určitý fakt), avšak nic víc. „Kdo byl hrdina?“ a „Co se stalo?“ jsou příklady těchto typů otázek. Bohužel však v mateřských (i základních) školách zaznívají nejčastěji. Naším cílem však není, aby si děti pouze vybavovaly fakta, chceme, aby se o příběh zajímaly hlouběji, aby dokázaly vysvětlit, co a proč se děje, dokázaly předvídat, uměly obhajovat svůj názor atd. K tomu nám pomáhají tzv. otevřené otázky, podněcující hledat i mezi řádky. Často začínají tázacími zájmeny jak, proč, z čeho tak soudíš, proč si to myslíš atd. V tabulce je uveden přehled základního členění typů otevřených otázek dle Droppové (2015).

Tabulka 2: Typy otevřených otázek (Droppová, 2015)

Typ otázky	Charakteristika	Příklad
Úsudkové	Dítě si vytvořilo závěr na základě faktů, kdy musí analyzovat informace z textu, odhalit vzájemné souvislosti, odlišit podstatné od nepodstatného.	Proč prasátko odešlo z domova?
Aplikační	Děti jsou iniciovány k uvažování, jak informace, které mají, mohou využít ony samy.	Co bys dělal ty, kdyby ses ztratil?
Hodnotící	Pro dítě je nezbytné zaujmout osobní stanovisko k danému problému. Toto stanovisko by mělo být podepřené konkrétními argumenty, které dítě vedou k jeho osobnímu názoru.	Co si myslíš o chování anděla? Bylo to dobře, špatně, proč?

¹ ukázka z knihy MACHO, Adrián a Peter KAVECKÝ, 2018. *Gerda: příběh velryby*. Přeložil Katarína BELEJOVÁ. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-1906-8)

² V tomto směru se velmi osvědčují heterogenní třídy.

Jak začít pracovat se čtenářskými strategiemi

Při podpoře porozumění čtenému textu u předškolních dětí musíme nejprve věnovat pozornost výběru textu. Jako učitelé se neobejdeme bez dobré znalosti knižní produkce a potřebujeme sledovat i novou aktuální nabídku. Čtenářské strategie se u předškolních dětí nejlépe rozvíjejí na dětem neznámých textech. Efektivně však můžeme využít i klasické pohádky (řešení výskytu neznámých slov, možnost tvoření úsudku, hodnocení i kladení aplikačních otázek). Obecně platí pravidlo: čím méně „zkušené“ děti, tím obsahově jednodušší texty. Při práci s nejmenšími začínáme knihami, kde nositelem děje je obrázek. Naopak se zkušenějšími dětmi můžeme pracovat i s tak náročným literárním útvarem jako je pověst, protože díky poskytované opoře děti porozumí. Jak tedy postupovat:

a) **Výběr strategie a textu**, na kterém strategii můžeme rozvíjet (např. se zaměříme na předvídaní) **nebo výběr textu a k němu vhodné strategie**. Oba přístupy jsou možné a záleží na tom, co nám více vyhovuje. Vhodné jsou knihy obsahující morální hodnoty, příběhy rozvíjející sociální vztahy, zaměřující se na rozvoj sebevímání apod. Text by měl pracovat s dětem přiměřenou slovní zásobou.

Příklad volby textu: Obecně platí, že jednoduché texty, snadné pro porozumění, operující s dětem známou slovní zásobou atd. čteme např. před spaním, kdy je cílem prožitek z četby jako takový. Náročnější texty čteme v rámci práce se čtenářskými strategiemi v době mimo klidové činnosti.

Příklad rizika: Učitelka zvolí nepřiměřeně dlouhý text a snaží se jej číst dětem celý s častým přerušováním a vysvětlováním. Je vhodnější postupovat po částech, tj. přečíst např. jen jeden odstavec, pracovat s ním, následně realizovat další vzdělávací činnosti motivované právě přečteným textem a s dalším čtením pokračovat v následujících dnech. Prožitek dětí se zvětší a mají více možností uplatnit nově nabyté dovednosti. Nesmíme zapomínat na potřeby dítěte a vývojová specifika (např. délka pozornosti).

b) **Předčítání textu doplněné modelováním užití konkrétní čtenářské strategie**. Předčítání doplníme aktivitami (hudebními, pohybovými, výtvarnými apod.), které z textu vycházejí a pomohou dětem si obsah textu prožít. Tento způsob zvyšuje motivaci dětí, jejich snahu řešit problémy a překonávat překážky a zároveň podporuje porozumění textu, který je jim předčítán.

Příklad dalších činností: „Maminka Gerdě zase zpívala píseň, která se jí vepsala hluboko do srdce. Maminky velryby takové balady předávají svým dcerám po celá staletí.“ – přerušení četby, využití strategie usuzování (O čem asi zpívají?), poslech zvukové nahrávky, pokračování v četbě úryvku – „Jestli někdy uvidíte velrybu, zaposlouchejte se do jejích zvuků, možná v nich uslyšíte tato slova: Když hvězdy vyjdou a k večeru se smráká, nová cesta do dálavy tě láká...“³

Příklad rizika: Učitel/ka ve snaze přiblížit text jej „rozdrobí“. Musíme odolat pokušení řešit každou větu a chuť realizovat všechny aktivity, které nás při četbě napadají (poslechnout zpěv velryb, pohybově si ho ztvárnit, výtvarně zachytit, složit vlastní píseň apod.) Vždy musíme hledat, co je klíčové, nosné, a tomu se věnovat.

c) Je dobré využívat různých žánrů a snažit se, aby děti měly možnost si danou strategii v průběhu krátkého času opakovaně vyzkoušet. Díky nabídce různých žánrů získají děti zkušenost, že daná strategie „funguje“ a že se dá využít, ať již naslouchají pohádce, příběhu o dětech či zvířatech, poezii či naučnému textu.

Doporučení pro praxi: Pro učitele jsou důležité časté návštěvy knihoven a knihkupectví a sledování novinek. Doporučujeme vyhledávat také knihy, se kterými děti mohou pracovat i samostatně s využitím ilustrací. Jako přínosné sledujeme vytváření si portfolia vhodných textů a v nich pak rozlišení, které knihy budou předčítány před spaním a které budou využity v rámci řízené vzdělávací činnosti.

Příklad rizika: Učitel/ka se orientuje pouze na omezený typ textu či žánr, děti pak nemají možnost získávat dostatečně

³ Ukázka z knihy MACHO, A., KAVECKÝ, P. 2018. *Gerda: příběh velryby*. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-1906-8

Strategie vhodné pro předškolní děti

Čtenářských strategií je velmi mnoho, ale vzhledem ke specifickým předškolního věku představujeme jen výše uvedený výčet (viz tab. 1). Jedná se o strategie, které odpovídají požadavku názornosti, pracují s osobní zkušeností dítěte a opírají se o smyslový prožitek. Dále se budeme zevrubněji věnovat jednotlivým strategiím.

Hledání souvislostí (propojování informací)

Při strategii „hledání souvislostí“ podněcujeme děti, aby si vybavily své předchozí zkušenosti s daným tématem či situací, a propojily si je s tím, co právě slyší. Tato dovednost je klíčová pro porozumění i zapamatování si, pro orientaci v textu i motivaci naslouchat předčítanému příběhu. Vytváříme tak propojení mezi „mnou a knihou“. V předškolním věku hledáme spojení mezi zkušeností či informací na úrovni „já–text“ (osobní individuální zkušenost, tj. jakou já mám zkušenost s daným tématem, situací) a na úrovni „text–text“ (nalézání souvislostí mezi čteným textem a jinými „texty“, tj. situacemi v pohádkách, příbězích atd., které znám, a jejich řešeními).

Vhodné otázky mohou vypadat například takto: Znáš nějakou další pohádku, kde se stalo...? Byl jsi někdy na výletě, na hradě, v lese...? Stalo se ti, že ses ztratil, měl jsi radost, dostal dárek...? Znáš někoho, kdo...? Viděl jsi někdy...? Víš něco o...?

Příklad propojování na úrovni já–text v průběhu četby: „Byl jednou jeden sedlák a selka. Vedlo se jim dobře, ale šťastni nebyli, protože neměli děti.“⁴

Učitelka: „Když nebyli šťastni, tak byli...“ Děti: „Smutní...“ Učitelka: „A jak vypadá někdo, kdo je smutný?“ Děti se snaží grimasou vyjádřit smutek. Učitelka: „A byli jste někdy smutní? Já jsem třeba byla smutná, když se na mne jedna kamarádka zlobila.“ (ukázka modelování) Veronika: „Já jsem byla dneska smutná, protože mi kluci rozbili moji věž.“ Dorotka: „Já jsem smutná, když se mi stýská po mamince.“ Oliver: „Já jsem smutný, když mi máma zakáže počítač...“ Eliška: „Já jsem smutná, když nemůžu do školky.“

Příklad rizika: Není třeba vždy a za každou cenu zjišťovat, jakou mají děti zkušenost. Vybíráme jev, který je něčím důležitý, jako např. ve výše uvedeném příkladu vybavení si pocitů smutku pomůže porozumět následujícímu chování postav.

Vizualizace

Tato strategie je spojena s předchozí strategií propojování informací a souvisí s mírou potěšení, které nám kniha či text přináší. Čím více detailů si dokážeme při četbě vybavit, čím větší je naše představivost, tím je náš vlastní prožitek z četby silnější a plastičtější. Pokud dítě nedokáže tvořit mentální představy na základě slyšeného textu, ztrácí se mu i jeho význam, klesá jeho pozornost i zájem o knihu. U předškolních dětí je vytváření mentálního filmu ztíženo omezenými zkušenostmi a nedostatkem informací či podnětů. Proto se zaměřujeme na aktivizaci konkrétních smyslů – zraku, hmatu, sluchu, čichu a chuti, umožňujeme okamžitý multisenzoriální prožitek. Pro děti může být obtížné verbálně popsat svou představu, proto je vhodné, aby svůj prožitek sdílely také výtvarně, pohybově, zvukově aj., je-li to možné zejména pomocí manipulace. Pro děti je snazší princeznu nakreslit než popsat, jaké měla šaty a vlasy. Je jednodušší vybrat z košíku hudební nástroje, které jim evokují představu vánočních svátků, či vybrat z několika druhů ilustrací obrázek, který nejlépe vystihuje náladu textu, např. sychravé sobotní ráno.

Příklady vizualizací:

⁴ Ukázka z knihy Pohádka O Palečkovi (MOTLOVÁ, M.: Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček. Praha: Knižní klub, 2011).

Hmatová – rozlišování struktury, teploty, tvaru (např. princezniny šaty – z jaké látky je asi měla, když byly hladké jako hedvábní? Co bys musel/a mít pod polštářem, abys to cítil/a? (Princezna na hrášku cítila i hrášek), zde se přímo nabízí s dětmi vyzkoušet v postelích.

Sluchová – poslech nahrávek (zvuk ptáků či zvířat v savaně, bublání potoka, šumění moře...)

Chuťová – např. Jak to chutná, když je to sladké jako med? – ochutnávání medu

Čichová – rozlišování vůně (les, květiny, látky, koření, např. „doma vonělo vánoční cukroví“ – která z vůní ti připomíná Vánoce?

Příklad rizika: Vizualizace není jen o kreslení či malování. A pozor – není to ani vytváření ilustrace (nakresli, jak velryby plavaly v moři). V tento moment dítě vyjadřuje svou individuální představu. U vizualizace však chceme, aby tato představa byla v souladu s textem, tzn. dítě se snaží vystihnout charakteristické znaky a jevy v textu uváděné, např. „Eliška byla malá hubená holčička, se dvěma culíky a pihou na tváři.“ U malých dětí začínáme tím, že je např. necháváme vybírat obrázek odpovídající popisu v textu (předložíme obrázky několika princezen a hledáme, která je ta, o které pohádka vypráví), případně jim předložíme několik ilustrací z knihy a děti podle textu, který jim předčítáme, vybírají správnou.

Příklad konkrétní vizualizace pomocí výtvarného vyjádření (viz obr. 1): Ledový drak byl veliký, o hodně větší, než ti šupinatí zelení draci. Ledový drak byl čistě bílý. Ta bílá barva byla tak zvláště pronikavá a chladná, že byla téměř modrá. Oči měl jasné, hluboké a ledové. Křídla ledového draka byla široká a vypadala jako křídla obrovského netopýra. Zuby měl z rampouchů, tři řady jako ostrá kopí nestejně délky.⁵

Obrázek 1: Příklad kresby draka, Tereza 3,5 roku

Usuzování a předvídaní

Strategie usuzování a předvídaní jsou vzájemně velmi blízké a v praxi často dochází k jejich nenásilnému propojování.

Při strategii usuzování se k již známému přidává konkrétní informace z textu, na jejímž základě vyvodíme informaci novou, v textu explicitně nevyjádřenou. Nejde tedy o „dohad“ určité možnosti, ale o vyvození logického závěru, často jediného možného. Usuzování bývá pro děti obtížnější, neboť vyžaduje soustředění se na detaily textu. Velmi vhodné je začínat strategii rozvíjet pomocí přemýšlení nad obrázkem, kdy se děti snaží „vyčíst“ co nejvíce informací – kdy a kde se děj odehrává, o kom děj bude, jak se cítí osoby/zvířátka na obrázku, na co asi myslí atd. Lze také vyjít z více ilustrací, takže se mohou objevit i další souvislosti pro usuzování, kdy pátráme po příčině a důsledku (Proč? Kdo? Co? Jak?).

Předvídaní začíná již ve chvíli, kdy dítě sahá po knize. Z titulní stránky či ilustrací vyvozuje, o čem by kniha mohla být a na základě toho se rozhoduje, zda jí bude věnovat pozornost, či nikoliv. Předvídaní úzce souvisí se strategií hledání souvislostí, avšak po proniknutí do momentálně známých informací o textu (včetně ilustrací) se děti snaží nalézt možnosti dalšího vývoje textu na základě logického úsudku.

Strategie předvídaní je vhodná i pro velmi malé děti, které již zvládají podle ilustrací na obálce předvídat, o čem kniha bude. Velmi vděčným pomocníkem strategie předvídaní jsou tzv. kumulativní pohádky, v nichž se pravidelně opakuje stejný dějový fragment s přidáním jedné nové informace (O koblížkovi, O kohoutkovi a slepičce, O veliké řepě aj.). Tímto způsobem mohou již i malé děti získat první zkušenosti s předvídaním a postupně přecházet k předvídaní pokročilejšímu. Pro předškolní děti s určitou zkušeností jsou vhodné příběhy či pohádky s ustálenou kompozicí, např. klasické pohádky se stabilní syžetovou stavbou (např. pravidlo tři – tři úkoly, tři hádanky, tři synové apod., odchod do světa za zkušeností, nezištná pomoc kouzelné bytosti a její následná pomoc atd.).

Příklad předvídaní a usuzování: Pohádku děti neznaly, měly k dispozici seřazené obrázky, z nichž „četly“ příběh.

⁵ Ukázka z knihy Ledový drak (G. Martin, Praha: Argo, 2015).

Filip (4 roky): „Oni tam pracujou.“

Učitelka: „Pracujou kde?“

Filip: „Tam dole. A to jsou šéfové a oni říkají tomu, že musí udělat uhlí. A potom. Von jde do domečku. Von má ocas a rohy. Von je čert.“

Učitelka: „Má ocas a rohy, on je čert. Co dál bylo?“

Filip: „Má nůžky, on chce ustříhnout takhle provázek.“

Učitelka: „A proč to asi stříhá?“

Filip: „On chtěl ponožku.“⁶

Příklad rizika: Učitelka se spokojí jen se základní informací, neptá se dál. Právě pokládání další otázky jako reakce na odpověď předchozí, pomáhá rozvíjet dovednost usuzovat. Známé „proč?“ by mělo být součástí předvídání dalšího děje.

Shrnování

Shrnování znamená, že dítě dokáže děj stručně převyprávět, dovede vybrat klíčové momenty, které vystihují podstatu děje. Nejde o pouhé převyprávění děje. Pro předškolní děti je dovednost shrnování velmi náročná, dětem může činit potíže identifikovat hlavní myšlenku, odlišit ji od toho, co je osobně zaujalo, neboť mají tendenci zaměřit se na emočně zabarvené a pro ně zajímavé momenty. S dětmi tedy spíše rozvíjíme počátky budoucího shrnování, a to kladením otázek, na které mohou odpovědět velmi stručně, např. „O kom to bylo?“, „Co řešil hrdina za problém?“ apod. U starších dětí můžeme pro zvýšení atraktivnosti využít grafický záznam (např. symbol třídy, květiny, berušky aj.), kdy každá část představuje jednu otázku, na kterou společně hledáme odpověď. Předem je třeba si promyslet, jaké otázky dětem položíme a kolik tedy bude potřeba ploch pro vpisování odpovědí. U dětí v mateřské škole místo psané odpovědi použijeme obrázek, popř. symbol.

Příklad shrnování: Dovedeme děti k tomu, že pohádka Červená karkulka je o malé holčičce, která neposlechla svoji maminku, a šla do lesa. Proto se dostala do nebezpečí. Nakonec ji i její babičku zachránil myslivec a vše dobře dopadlo.

Příklad rizika: Shrnovat je pro děti velmi obtížné, pokud jim neposkytneme oporu v podobě vizuálního materiálu (obrázek, piktogram, diagram), sklouzávají k vyprávění.

Obrázek 2: Příklad diagramu pro shrnování pohádky O Červené karkulce

Hodnocení

Při hodnocení nejde o vyjádření libosti či nelibosti nad textem jako takovým, ale o zaujetí stanoviska k rozuzlení příběhu, jednání postav, jejich motivů apod. Hodnocení souvisí s dovedností aplikovat text, využívat jej pro své obohacení, zároveň se ve velké míře zapojuje osobní zkušenost. Dětem opět pomohou otázky: „Co si myslíš o...“, „Co ty bys dělal/a, kdyby...“

Příklad hodnocení v průběhu četby: „Máme jen to, co potřebujeme,“ upřesnil ho Ťak. „Takže jsme bohatí, protože nepotřebujeme víc,“ usoudil Tik.⁷

Učitelka: „Co myslíte, byli bohatí?“ Filip: „Ne, protože neměli peníze.“ Tereška: „Já myslím, že byli.“ Učitelka: „A proč myslíš?“ „No, protože jim nic nechybělo. Byli spolu, a to stačí.“

Příklad rizika: Učitel si musí dát pozor, aby nemoralizoval a nenutil dětem jediný pohled na věc. Cílem hodnocení je, aby děti zaujaly stanovisko a dokázaly si je obhájit. Mohou spolu diskutovat, přinášet argumenty, ale vždy v atmosféře bezpečí, beze strachu z výsměchu. Je úkolem učitele, aby toto bezpečné prostředí zajistil.

⁶ Ukázka usuzování z ilustrací z knihy O čertovi (P. Čech, 2014)

⁷ Ukázka z kapitoly Jak se zabydleli z knihy Tik, Ťak, Ťuk: pohádky o třech tučnácích. (Michal ČERNÍK, Praha: Knižní klub, 2016).

Jednotlivé strategie používáme během všech fází čtení – před jeho začátkem ve fázi aktivizace dětí, v jeho průběhu i po jeho skončení. Pokud bychom vycházeli z třífázového modelu učení, jak jej představuje program RWCT (Tomková, 2007), vypadalo by zařazení strategií následovně:

Před četbou: Strategie propojování, předvídání jsou vhodné pro fázi evokace – vzbuzení zájmu, motivace dětí, aktivace jejich zkušeností, znalostí, představ. Můžeme začít obálkou knihy, ilustrací apod.

V průběhu četby, ve fázi uvědomění je vhodné použít strategie, které pomohou lépe rozumět klíčovým momentům v textu, pomohou odhadnout následující děj, uvědomit si hlavní myšlenky apod. Jedná se o strategie propojování, vizualizace, předvídání, usuzování, hodnocení.

Po četbě, ve fázi reflexe, uplatníme nejlépe strategie propojování, usuzování, hodnocení, shrnování, neboť jde o závěrečné shrnutí, zhodnocení a uzavření četby.

Závěrem lze říci, že čtenářské strategie jsou vhodnou metodou pro rozvoj porozumění textu u dětí. Odborníci se shodují, že to je jedna z oblastí, na kterou je třeba se zaměřit ještě před vstupem do školy, protože významně ovlivňuje úspěšnost osvojování si čtení a psaní a vztah ke čtení (McNamara, 2007, s. 34). Ač výše popsany postup může vypadat složitě, není tomu tak. Důležité je rozvíjet u sebe, pedagoga, vnímavost k textu jako takovému, hledat klíčová místa a ty pak následně dětem pomocí otázek pomáhat chápat. Nejde o „práci navíc“, jde o společné dobrodružství na cestě k porozumění. Nebojme se tedy proto začít pronikat do hloubek příběhů, zpočátku pomalu, postupně, např. přes obálku knihy a ilustrace. Za vynaložené úsilí nám bude odměnou dychtivost dětí po nových příbězích, užívání si času společného čtení i příjemný pocit z práce, která má smysl.

Jak pracovat s pohádkami

Pohádka je pro děti jedním z velmi přirozených žánrů. Podporuje fantazii, rozvíjí slovní zásobu, učí děti přirozeně vnímat dějovou linii a jasným rozlišením „dobra“ a „zla“ podporuje vytváření správných životních postojů a hodnot. V rámci pohádky jako žánru je k dispozici široká škála útvarů různé délky, jazykové i obsahové náročnosti, lidských typů a situací. Volbu konkrétní pohádky můžeme tedy velmi dobře přizpůsobit věkovým, ale i dalším individuálním zvláštnostem dětí, jejich potřebám i zamýšleným čtenářským strategiím.

V této publikaci předkládáme didakticky zpracované 4 pohádky / pohádkové příběhy (Sedmero krkavců, Mauglí, Dlouhý, Široký a Bystrozraký a Čert a Káča), na kterých jsme podrobně (na úrovni konkrétních formulací otázek) ukázali, jak lze pracovat s jednotlivými čtenářskými strategiemi v rámci pohádkového textu. Jednotlivé pohádky / pohádkové příběhy jsou zpracovány do podoby návazných lekcí, tj. samostatných kratších úseků textu s následnými aktivitami, které dávají možnost pracovat s dětmi v klidu, navazovat na již zvládnuté strategie (předvídání, usuzování, hledání souvislostí, vizualizace, shrnování, popř. další) a spirálovitě je rozvíjet do složitějších a propracovanějších podob.

V některých pohádkách kombinujeme motivy příběhu s výtvarnými kartami Lucie Ernestové z cyklu Cesta k sobě⁸, které jsou zaměřené na rozvoj osobnosti, tolerance, moudrosti a kladných postojů k různým životním situacím. Ukazuje se, že poselství jednotlivých karet dobře koresponduje se situacemi v pohádkách.

Při práci s pohádkami je rozvíjena schopnost dítěte vhodně si volit a používat čtenářské strategie důležité pro porozumění textu. Ve velké míře je rozvíjena slovní zásoba, dovednost komunikovat a sdílet, formulovat vlastní názor. Zároveň je podporován rozvoj osobnosti, posilovány vhodné morální postoje a hodnoty. Důležité informace, jak pracovat s konkrétními čtenářskými strategiemi, jsou uvedeny v úvodní části této publikace.

Chceme-li rozvíjet čtenářskou pregramotnost, je nutné volit takový text pohádky, který nám poskytne dostatečný prostor k využití různých strategií. Vhodné je, pokud pohádka není dětem příliš známá. Vzhledem k tomu, že důležitým účelem tohoto typu práce s pohádkou je rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím čtenářských strategií, není vhodné k pohádce přistupovat jako k textu pro jednorázové předčítání. Vybíráme jenom některé úseky, které jsou zvláště vhodné pro využití strategií, zbytek obsahu můžeme zkráceně převyprávět, či převádět do společných činností. S jednotlivými vybranými částmi pohádky můžeme pracovat postupně v průběhu dnů či týdnů, důležité je ale vždy na začátku shrnout, co již o příběhu víme. Ve spojení s činnostmi inspirovanými textem získáme integrovaný celek, v jehož rámci je rozvíjena nejen čtenářská pregramotnost, ale i dovednosti v dalších vzdělávacích oblastech. Na závěr je samozřejmě možné a vhodné celý příběh uzavřít a přečíst jako jeden celek.

Práce s textem klasické pohádky je specifická častým výskytem dětem neznámých slov, zejména archaismů, historismů a dialektismů. Pro porozumění textu je důležité se těmito slovy zabývat. Nejjednodušším způsobem, jak s novými slovy seznamovat, je nechat děti samotné se ptát na výrazy, kterým nerozumí⁹. Následně pak s dětmi můžeme zkusit význam slova/věty odvodit, případně dohledat. Další možností je, např. pokud jde např. o názvy předmětů, pojmenování zvířat

⁸ Lucie Ernestová: Cesta k sobě – soubor karet. (<http://www.lucieernestova.cz/>).

⁹ Vhodné je např. využít předem domluvené gesto, kterým dítě naznačí, že zcela nerozumí.

apod., děti na neznámá slova předem upozornit a dané objekty si ukázat, ideálně reálně, popř. na obrázku.

Účelem této metodiky není předložit všeobsažný návod, zde se věnujeme zejména oblasti čtenářské pregramotnosti, rozvoj dítěte v dalších vzdělávacích oblastech ponecháváme na invenci učitelů a učitelek. Průřezové aktivity doporučujeme zařazovat do průběhu lekce, aby docházelo ke střídání statické a dynamické činnosti a děti nebyly jednostranně přetěžovány. Chvilky věnované společným diskuzím a přemýšlení nad textem nemají být dlouhé.

Učitel/ka může postupovat přesně dle nabídnuté metodiky, nebo může dle potřeby jednotlivé lekce v různém rozsahu spojovat, modifikovat, přesouvat či zcela vynechat. Metodiku lze také pojmout jako inspiraci a v podobném duchu samostatně pracovat s jakoukoli další pohádkou.

METODICKÝ POSTUP PRÁCE S POHÁDKOU SEDMERO KRKAVCŮ

Vycházíme z děje pohádky Boženy Němcové zpracované Jiřím Trnkou¹⁰. Metodika je připravena pro realizaci v MŠ pro děti 5–7leté, je rozdělena do třinácti na sebe navazujících lekcí (některé lekce lze v případě potřeby spojit). Základem každé lekce je část textu pohádky, k němuž se vztahují otázky a další činnosti, motivující děti k hlubšímu přemýšlení a rozvíjející čtenářskou pregramotnost prostřednictvím vhodných čtenářských strategií.

Lekce 1 – ÚVOD DO POHÁDKY

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií usuzování a hledání souvislostí**, vzbuzení zájmu o text, rozvoj představivosti, aktivizace již vytvořených schémat.

Pomůcky: pírkó, kalíšek s černou barvou, sedm lžiček, dětská košilka či kus plátna

Činnost před čtením: S dětmi sedíme v kruhu, uprostřed jsou zakryté předměty. Dětem sdělíme, že pro ně máme novou pohádku, jejich úkolem je však uhodnout, o jakou pohádku půjde. Jako první jim ukážeme ptačí pírkó. Otázky pro aktivizaci: *Když tu mám pírkó, o čem pohádka asi bude? Znáš nějakou pohádku, ve které jsou ptáci? O čem by taková pohádka, ve které je nějaký pták, mohla být?*

Pak ukážeme černou barvu. Otázky pro aktivizaci: *Co tě napadá, když vidíš pírkó a černou barvu? Proč si to myslíš? Jaké znáš černé ptáky?* (volíme dle odpovědí dětí)

Postupně tímto způsobem odhalujeme další předměty a vždy dětem klademe takové otázky, které je budou pobízet ke spojení předchozích faktů s novým. Neopravujeme, nevysvětlujeme, neříkáme, co je správně, pouze v případě, jde-li o fantazírování, a nikoli o vysuzování z daných známých faktů, dítě s citem upozorníme, že nemáme hádat, ale pátrat. I v případě, že padne správný název pohádky, necháme dál děti přemýšlet. Na závěr přečteme úryvek pohádky bez uvedení názvu.

Text pro předčítání:

Matka pekla chléb a slíbila svým sedmi synům, že budou-li hodní, udělá každému bochníček. Chlapci zmlkli, ale po chvíli začali matku zase zlobit. Snášela to dlouho, konečně ji však trpělivost přešla a hněvivě na ně vzkřikla: „I bodejž byste všichni zkrkavčeli!“

Činnosti po skončení četby: Propojujeme s vlastní zkušeností pomocí otázek, které dětem klademe, případně využijeme znaku (blíže vysvětleno v úvodní části metodiky rozvoje čtenářských strategií), kdy děti dají najevo, že jim text něco připomněl. Pokud volíme tuto možnost, řekneme to dětem již před textem, aby se na tuto skutečnost zaměřily a při poslechu přemýšlely, zda něco podobného nezažily (maminka se na mne zlobila, protože...).

Otázky: *Co maminku asi tolik rozzlobilo? – hledání souvislostí, usuzování; Co byste jí poradili, že měla udělat místo křičení? Co asi znamená „zkrkavčeli“? Připomíná ti to něco? Co víš o krkavcích?*

Další možné navazující činnosti: společné pečení chleba, motivované cvičení „pečení“ s využitím psychomotorického padáku, hudebně pohybové hry na téma pečení apod.

¹⁰ Jiří TRNKA, Klára Trnková: *Trnkův špalíček*. Praha: Studio trnka. 2011.

Lekce 2 – KRKAVEC

Dílčí cíl – rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií shrnování a usuzování**.

Pomůcky: encyklopedie o ptácích, pracovní listy s tabulkami pro shrnování (viz příloha na konci lekce), tužky, obrázek krkavce, tabule, nahrávka hlasu krkavce, případně videozáznam.

Činnost před čtením: S dětmi sedíme před tabulí a ptáme se jich, co všechno ví o krkavci. Jejich postřehy zapisujeme na tabuli velkým tiskacím písmem. Přestože děti neumí číst, chápou, že písmo je druh kódu a pamatují si místo, kam učitelka napíše jejich odpověď.

Pak dětem rozdáme pracovní listy a tužky, necháme je usadit se tak, aby mohly pohodlně zapisovat, a vysvětlíme, jak označit obrázek, o kterém se bude v textu mluvit (tečka, čárka, křížek...). Obrázky, o kterých číst nebudeme, děti nechají prázdné. Tak zjistíme, zda to, co víme, je správné a možná se dozvíme něco nového, co nám pomůže rozumět, co znamená slovo „zkrkavčeli“.

Text pro předčítání:

Krkavec velký žije v lese. Hnízdo si staví ve vysokých skalách a věžích. Hnízdo však staví jen samice, samec zatím nosí materiál, jako větvičky, mech, chlupy atd. Často už koncem února snáší samice 5 až 6 zelenavě skvrnitých a kropenatých vajíček, na kterých sedí hlavně sama, i když samec ji také někdy vystřídá. Krkavci se živí nejrůznějšími zbytky, mrtvými zvířaty, ale také chytají malé živočichy a různý hmyz.

Činnosti po skončení četby: Poskytneme dětem čas projít si vlastní záznamy, poté text přečteme ještě jednou, aby si mohly tabulku zkontrolovat. Společně pak porovnáme naše zápisy na tabuli s tím, co ony zapsaly do svých tabulek. Nejde o „správnost“, jde o to naučit dítě vnímat text a soustředit se na podstatné.

Poté dětem pustíme ukázkou kravčího zpěvu a následně se vrátíme k našemu problému: co asi znamená „zkrkavčeli“ a proč je krkavec v lidové představě vnímán negativně.

Otázky: *Co se asi lidem na krkavcích nelíbilo?* (barva, hlas, velikost apod.) – usuzování; *Znáš nějakou pohádkovou postavu, která u sebe má krkavce?* (čaroděj apod.) – hledání souvislostí.

Pak si znovu přečteme úryvek z předchozího dne, který zakončíme otázkou: *Jak to asi bude dál? Co se s chlapci stane?* A pokračujeme ve čtení, po němž již děti budou vědět, zda odpovědi byly správné.

Text pro předčítání:

Sotva ta nešťastná slova matka vyřkla, proměnili se její synáčkové v sedmero krkavců, smutně pohlédli na matku, zatřepetali křídly, vznesli se do povětří a zmizeli jí z očí.

Další možné navazující činnosti: výtvarné zpracování krkavce (kresba, modelování, skládání z papíru), pohybové ztvárnění jeho letu, dechová a artikulační cvičení, grafomotorická cvičení (let krkavce), hudební činnosti – experimenty s hudebními nástroji a různými předměty (hledání zvuku vhodného pro krkavčí hlas aj.).

Lekce 3 – JACÍ BRATŘI BYLI

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategie vizualizace**

Pomůcky: karty s obrázky chlapců (viz příloha na konci lekce)

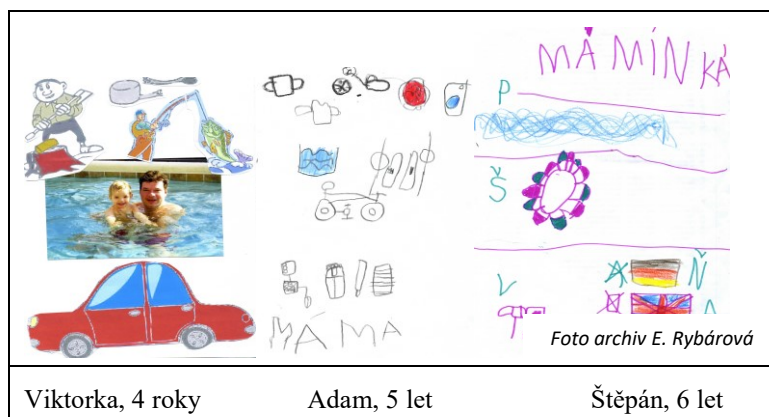
Činnost před čtením: Připomenutí příběhu a vyprávění o narození dcery Bohdanky, jejím nálezu košilek a pátrání, či mohou být.

Text pro předčítání:

V domě bývala stará děvečka, jménem Dorota, která u nich sloužila již léta a té se konečně Bohdanka zeptala, či to jsou kazajky a košile, co v truhle leží. Dorota dlouho nechtěla nic povědět, nakonec ale Bohdance o proměně jejich bratrů v krkavce řekla. Bohdanka se nad jejich nešťastným osudem velmi zarmoutila. „Povídej mi, Dorotko,“ prosila děvečku, „povídej, jak moji bratříčkové vypadali?“ Dorotka začala chlapce popisovat, vypravovala, jak který vypadal, co rád dělal a jedl, co uměl a jak se choval.

Činnosti po skončení četby: Děti se rozdělí do sedmi skupin a každá dostane jeden obrázek chlapce, druhou sadu identických obrázků umístíme na tabuli (či využijeme interaktivní tabuli). Skupina má za úkol chlapce popsat a z obrázku vyčíst, co rád dělá. Dále může podle fantazie vymyslet jeho jméno, oblíbené jídlo apod. Dětem dáme čas, aby se na úkol ve skupině připravily. Pak každá skupina seznamuje ostatní skupiny se „svým“ bratrem a ostatní podle popisu rozpoznávají, o který obrázek jde.

Zároveň dětem dáme úkol domů - zjistit informace o svém sourozenci (případně budou „psát“ o sobě), které s pomocí rodičů jednoduše graficky ztvární. V následujících dnech si s dětmi jejich záznamy čteme. Podle zkušenosti buď dítě pouze „přečte“ svůj záznam, nebo necháme děti vysuzovat z obrázků a dané dítě pouze doplňuje či koriguje.

Obrázek 3: Příklad záznamů, které děti vytvářely o svých rodičích (portrét, kresba, malba, koláž)

Lekce 4 – BOHDANKA SE VYDÁVÁ NA CESTU

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií hledání souvislostí a předvídání**

Činnost před čtením: Připomenutí příběhu a diskuze: *Co bys dělal/a na místě Bohdanky? Znáš nějakou pohádku, ve které někdo někoho osvobodil? Jakou? Jak to udělal? Proč někdo chce někoho osvobodit? Jak by se dali bratři vysvobodit? Co asi teď Bohdanka udělá? Proč si to myslíš?*

Text pro předčítání:

Rok po roce plynul a Bohdanka vyrostla do krásy, ještě krásnější však byla její čistá duše. Po celý ten čas ani na okamžik nezapomněla na své bratry, a když dovršila osmnáctého roku, umínla si, že je půjde hledat. „Po tři noci se mi zdálo, že přilétl krkavec, říkal, že je jeden z mých sedmi bratrů, kteří na mne čekají, a prosil mě, abych je vysvobodila,“ povídá Bohdanka rodičům. „Dítě, dítě, také tebe, naši poslední radost, máme ztratit? Ne, ne, ty nás nesmíš opustit,“ naříkali rodiče. „Mám tedy nechat bratry zahynout, když ve mne vkládají naději? Nechte mne jít a nemějte starost, láska k bratrům mne povede a ochrání.“ Rodiče nakonec s těžkým srdcem svolili a dceři požehnali na cestu. Když se s nimi loučila, dala jí matka prsten ze své ruky a řekla: „Podle tohoto prstenu tě moji synové poznají, byla to jejich nejmilejší hračka, když jsem je držívala na klíně.“

Činnosti po skončení četby: Opět s dětmi diskutujeme nad textem, vedeme je k porovnání Bohdančina rozhodnutí s jejich zkušenostmi, pocity. Zeptáme se na neznámá slova a slovní spojení: zahynout, vkládat naději, s těžkým srdcem, svolit, požehnat.

Otázky: Co si myslíš o rozhodnutí jít bratry hledat? Bude to těžké? Proč? Co by mohlo Bohdanku potkat za těžkosti? Už jsi udělal něco odvážného? Měl jsi strach? apod.

Další možné navazující činnosti: výroba prstenu, dramatizace jednotlivých pohádek, které děti vzpomněly v souvislosti se záchranou někoho.

Lekce 5 – SETKÁNÍ

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií shrnování, předvídání, usuzování**

Pomůcky: papír, tužky (u mladších dětí kartičky s obrázky, případně lepidlo)

Činnost před čtením: Připomenutí příběhu. Děti před četbou instruujeme, aby během čtení dávaly pozor a zjistily, kdo Bohdance nakonec poradil, kde bratry najít.

Text pro předčítání:

Dlouho, dlouho chodila Bohdanka, až jedenkrát přišla do velkého lesa, našla v něm chaloupku a vešla. Bylo ticho a pusto. Bohdanka si sedla a čekala, kdo přijde (**přerušit čtení**). Najednou se dveře otevřely a objevil se divoký mládenec. „Co tu hledáš, kdo jsi?“ ptal se Bohdanky a dech jeho ji silně ovanul. „Nehněvej se, pane, já hledám svých sedm bratrů, dnes jsem v tomto lese zabloudila a do chaloupky vkročila. Nech mne zde odpočinout.“ „Já jsem Vítr a každého, kdo mi v cestu přijde, roztrhám. Ale že jsi umdlena, popřeji ti odpočinití.“ „Pane, již dlouhý čas chodím po světě a hledám svých sedm bratrů, kteří jsou zakleti v krkavce. Když jsi vítr, nevíš, kde bych je našla?“ „Nemám zdání, ale... (**přerušit čtení**) ...můj bratr Měsíc, ten by mohl vědět, kde jsou. Donesu tě k němu,“ řekl Vítr a vzal ji do náručí. Měsíc byl bledý mládenec se stříbrnými vlasy. „Co u mne pohledáváš?“ ptal se Bohdanky, když ji k němu Vítr donesl. „Pane, hledám sedmero bratrů v krkavce zakletých. Bratr tvůj povídal mi, že bys o nich mohl vědět.“ „Rád bych ti pověděl, kde se nacházejí, ale nic o nich nevím, ale... (**přerušit čtení**) ... můj bratr Slunce ti jistě pomůže. Chceš-li, donesu tě k němu.“ Slunce byl zlatovlasý mladík krásné tváře. Když mu Bohdanka přednesla prosbu, odpověděl: „Vím, kde jsou tvoji bratři a donesu tě k nim. Dříve si však odpočiň a povečeř se mnou.“ Když se najedla, promluvil bratr Slunce: „Panenko, kostičky nenech ležet, seber je a vezmi s sebou, budeš je potřebovat.“

Činnosti během četby: V průběhu četby čtení přerušujeme na místech vyznačených v textu a pokládáme dětem otázky zaměřené na další vývoj příběhu. Zeptáme se na neznámá slova a slovní spojení.

Otázky: *Kdo mohl v chaloupce bydlet? Proč si to myslíš? Za kým asi chtěl Vitr Bohdanku poslat? Proč si to myslíš?* (Pozn: Pokud děti hned navrhnou Slunce, neprozrazujeme, že mají pravdu, ale ptáme se dál. *A kdo další?* Vždy chtějme několik možností a udržujme děti v napětí. Zda měly pravdu, by se měly dozvědět právě až z textu. U další otázky by odpověď „Slunce“ měla již vycházet z logického uvažování.) *Za kým vezme Bohdanku Měsíc? Proč? A proč si má s sebou vzít kosti? K čemu by jí mohly být?*

Činnosti po skončení četby: Dětem rozdáme papír a tužky (menším kartičky s obrázky se symbolem větru, obrázkem Slunce a Měsíce a řekneme jim, aby zaznamenaly (menší děti seřadily obrázky), koho postupně Bohdanka potkala a zda jí dokázal poradit.

Další možné navazující činnosti: motivované cvičení „putování v lese“ (překážková dráha), dechová cvičení, rozfoukávání barev (vlasy u postavy), kresba tří bratrů, dramatizace apod.

Lekce 6 – U BRATRŮ

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií předvídání, usuzování, hledání souvislostí**

Činnost před čtením: Připomenutí příběhu a vyprávění, jak bratr Slunce odvezl Bohdanku do skal.

Text pro předčítání:

Bohdanka se rozhlédla kolem sebe, ale nevěděla, kde má v tom prázdném údolí mezi vysokými skalami bratry hledat (přerušit). „Snad jsou někde na skále,“ pravila sama k sobě, „ale jak tam, já nebohá, vylezu?“ (přerušit) Aby mohla snáze lézt nahoru, vykasala si sukňe a ze zástěrky jí vypadly kostičky. A hle, jaký to div, z kostiček se udělal žebřík dosahující až na vrchol skály. Když vylezla až nahoru, ocitla se v jeskyni, kde stálo sedm postelí, uprostřed stůl a na něm bylo prostřeno pro sedm osob.“

Činnosti během četby: V průběhu četby čtení přerušujeme na místech vyznačených v textu a pokládáme dětem otázky zaměřené na další vývoj příběhu. Poté děti necháme přemýšlet a přicházet s návrhy, co asi Bohdanka udělá dál, jak se s bratry setká, co udělá s prstenem. Zeptáme se na neznámá slova a slovní spojení.

Možné otázky při přerušení četby: *Co byste Bohdance poradily, kde má bratry hledat? A jakou radu byste jí daly teď? Už jste někdy lezly na skálu? Nebo na strom? Co je k tomu asi potřeba?*

Text pro předčítání:

Oheň plápolal, uvařila tedy sedmero jídel, pro každého bratra jiné (přerušit čtení), postavila je na stůl, svlékla matčin prsten a položila jej pod talíř, který byl na prvním místě (přerušit čtení), neboť se domnívala, že tam jistě bude sedávat nejstarší. Potom vše urovnala, skrčila se za jednu postel a čekala, až bratři přijdou.

Možné otázky při přerušení četby: *Proč pro každého jiné? – usuzování - děti si musí vybavit, že jí Dorota řekla, co kdo rád jí. Proč pod první talíř? – opět usuzování*

Činnosti po skončení četby: Společně shrneme, co jsme správně předvídali, případně hledáme, zda v textu byla vodítka, abychom mohli další vývoj správně odhadnout.

Další možné navazující činnosti: koláž „mé oblíbené jídlo“, prostírání, skládání ubrousků, schovávání prstenu (obdoba hry Mlsná kozo), přiřazování předmětů apod.

Lekce 7 – JAK ZRUŠIT KLETBU

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií usuzování a hledání souvislostí**

Pomůcky: košile, nitě, nůžky, kartičky s obrázky postupu výroby košile (viz příloha), obrázky přeslice, vřetena, tkalcovského stavu (viz příloha).

Činnost před čtením: Připomenutí příběhu a vyprávění průběhu rozhovoru s Bohdankou. Pak se děti ptáme, jak myslí, že by se kletba dala zrušit, a postupně jim ukazujeme nápovědy – nejprve nůžky, poté klubko nití, jako poslední košili. Následně dětem rozdáme (pro každého, do dvojic, menších skupin – podle zkušeností a zralosti dětí) kartičky s pokynem, aby je zkusily složit, v jakém pořadí Bohdanka bude muset úkoly plnit. Až poté dětem text přečteme, necháme je případně korigovat pořadí obrázků.

Text pro předčítání:

„To nebude nijak snadné,“ povídá nejstarší z nich. „Musela bys nám ušít každému košili. Musela bys však sama len zasít, vyplet, vytrhat, připravit i upříst, utkat plátno, vybílít a košile z něj ušít. Při tom všem bys ale nesměla promluvit, ať se děje, co se děje. Troufáš-li si, vysvobodíš nás.“

Činnosti po skončení četby: Společně projdeme posloupnost úkolů, které bude Bohdanka plnit, a diskutujeme, zda jde o těžký či lehký úkol. Opíráme se při tom o zkušenost dětí. Zeptáme se na neznámá slova a slovní spojení.

Otázky: *Jde o snadný, či obtížný úkol? Proč? Jak dlouho trvá rostlině, než vyroste, už jsi někdy něco sázel? Co to bylo? Povedlo se ti, že rostlina vyrostla? Co jsi musel všechno dělat, aby se jí dobře dařilo? Co ještě musí Bohdanka splnit? Zkoušel jsi někdy držet Bobříka mlčení?*

Další možné navazující činnosti: sázení a setí různých rostlin podle našich možností, pozorování jejich růstu, péče o ně; činnosti s ovčím rounem, plstění, práce s jehlou a nití – „šití“ – starší děti; tkaní na tkalcovském stavu, pantomima, zdravotní cvičení inspirované růstem a zpracováním lnu, apod.

Lekce 8 – SETKÁNÍ S KRÁLEM

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií předvídání a hodnocení**

Činnost před čtením: Připomenutí příběhu a vyprávění o tom, jak Bohdanka plnila úkol sama v údolí. Ke konci proneseme: *„Ale pak se něco stalo.“* a necháme děti odhadovat, co mohlo Bohdance zkomplikovat plnění jejího úkolu. Opět přijímáme různé možnosti, přestože jako jedna z prvních může zaznít možnost příchodu jiného člověka.

Text pro předčítání:

Jednou viděla zdaleka přijíždět kočár. Schovala se do vrby, ale přiběhl pes a neustále štěkal. V kočáře seděl mladý král, který se vracel z cesty do svého zámku a zabloudil. Rozhlížel se, na co pes štěká, přijel až k vrbě, spatřil předoucí dívku a zeptal se jí, kdo je a proč v té vrbě sedí. (přerušit čtení) Bohdanka zavrtěla hlavou a ukázala na ústa, že je němá. Král na to ale nedbal, a protože se mu krásná přadlena velice zalíbila, umínil si, že ji vezme s sebou do zámku. (přerušit čtení) Dívka si vzpomněla na bratrova slova, že musí trpělivě a mlčky snášet všechno, co se stane, a odhodlaně přikývla. (přerušit čtení) Len i přeslici a vřeteno odnesli do kočáru a vydali se na cestu.

Otázky při přerušení četby: *Co asi teď Bohdanka udělá? Proč? Co si o tom myslíš? Je správné, že si ji král odveze? Proč ano, proč ne? Co by měla udělat? – hodnocení; Když přikývla, znamená to, že se jí zeptal? Co si myslíš, udělala dobře? A proč? Co asi bude dál?*

Další možné navazující činnosti: hry na schovávanou (hledání Bohdanky), dorozumívání posunky, hledání cesty z lesa (bludiště), překážková dráha „V lese“ apod.

Lekce 9 – ZLÁ SESTRA

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií předvídání a hodnocení**

Činnost před čtením: Připomenutí příběhu

Text pro předčítání:

Mlčky přijeli k jeho zámku, kde je uvítala králova nevlastní sestra, která vedla celý dům. Byla to ale zlá osoba, nikdo ji neměl rád kromě jejího bratra a ona žádného na světě nemilovala kromě sebe. Bohdance se v zámku vedlo dobře, věděla, že se do ní král zamiloval a ani on jí nebyl lhostejný. Neopomněla však na své bratry, pilně předla a ani tenkrát slova nepromluvila, když se jí král tázal, chce-li být jeho ženou, jen mlčky přikývla. Sestře pak poručil, aby dělala přípravy na svatbu. Té to ale nebylo po chuti a všelijak se vymlouvala, ale když viděla, že je všechno domlouvání marné, pomyslela si: „Vezme-li si němou, ta mi nepřekazí vládu v domě.“ A jakoby s největší chutí přípravy k svatbě činila.

Činnosti po skončení četby: Společně diskutujeme nad situací Bohdanky, hledáme podobnost s jinými příběhy, hodnotíme chování sestry.

Možné otázky: *Co znamená, když je někdo zlý? Jak se to pozná? Byl na tebe už někdo zlý? Znáš nějakou pohádku, kde byla zlá sestra či sestry? Co dělaly? Co asi bude chtít setra Bohdance udělat? Co si o tom myslíš? A proč je asi sestra taková? Co bys Bohdance poradil?*

Další možné navazující činnosti: námětová hra na svatbu, příprava hostiny, pečení koláčů, „svatební“ tanec apod.

Lekce 10 – ZRADA

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií předvídání a hodnocení**

Činnost před čtením: Připomenutí příběhu

Text pro předčítání:

*Za nějaký čas cítila Bohdanka, že bude matkou, když se ale děcko již mělo narodit, dostal král list od přítele, který žádal o pomoc. Král jen nerad opouštěl milovanou Bohdanku, ale nemohl příteli odepřít. I přikázal přísně své sestře, aby o ni pečovala. **(přerušit čtení)** Za tři dny po jeho odjezdu porodila Bohdanka synáčka. Žádný ji neopatroval než švagrová, byla to však dračice plná nenávisti. Jakmile se dítě narodilo, zacpala mu ústa, zabalila do plenky a vyhodila oknem. **(přerušit čtení)** Na jeho místo podstrčila kotě. Svému bratrovi králi napsala toho okamžení list, co se Bohdance narodilo, že je to určitě divá žena a že by ji měl dát upálit. Též napsala lístek ku příteli královi, aby ho u sebe zdržoval a nepouštěl ho domů.*

Možné otázky při přerušení četby: *Co asi sestra udělá? Proč to udělala? Co má asi v plánu dál? Co si o jejím jednání myslíš?*

Činnosti po skončení četby: Opět krátká společná diskuse, na jejímž závěru děti rozdělíme do skupin a necháme je vymyslet konec pohádky.

Lekce 11 – ZÁCHRANA BRATRŮ

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategie hodnocení**

Pomůcky: větší korálky či PET víčka dle počtu dětí, počet nádob odpovídající počtu různých závěrů, včetně knižního.

Činnost před čtením: Připomenutí příběhu. Připomenutí alternativních závěrů pohádky, které děti vymýšlely.

Text pro předčítání: Dočteme celý příběh do konce.

Činnosti po skončení četby: Připravíme nádoby, ke každé dáme obrázek či symbol, stejný přiřadíme k jednomu z konců, společně s dětmi si vysvětlíme, která nádoba patří k jakému závěru, a nádoby posléze umístíme tak, aby nebylo vidět, kdo do které bude vkládat svůj korálek. Pak necháme „hlasovat“. Každý dostane jeden korálek a ten vhodí do jedné z nádob podle toho, který závěr pohádky by vybral on. Potom vyhodnotíme, který konec pohádky se dětem celkově nejvíce líbil. Na závěr necháme dětem prostor, aby vyjádřily svůj názor na to, jak příběh dopadl, zda se jim líbil, či ne, a proč.

Lekce 12 – SHRNU TÍ PŘÍBĚHU

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategie hodnocení**;

Pomůcky: kartičky s obrázky příběhu (pro každé dítě, či skupinu (*viz příloha*))

Činnost: Můžeme pracovat s dětmi individuálně či skupinově. Každé dítě dostane sadu obrázků, které má seřadit a nalepit tak, jak se příběh odvíjel. Poté zkusí podle svých kartiček příběh vyprávět (individuálně).

Lekce 13 – POROVNÁNÍ DVOU VERZÍ POHÁDKY

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií shrnování a hodnocení**

Pomůcky: tabule, křídly, fotokopie ilustrace z knihy Trnkův Špalíček a z jiné knihy

Text pro předčítání: verze pohádky podle bratří Grimmů¹¹

Činnosti po skončení četby: na tabuli zakreslíme Vennův diagram¹², ke každému kruhu dáme ilustraci z knihy, aby děti měly usnadněnou orientaci, pak společně s nimi hledáme shody a rozdíly v obou pohádkách. V závěru je opět necháme vyjádřit vlastní mínění, která verze jim více vyhovovala a proč.

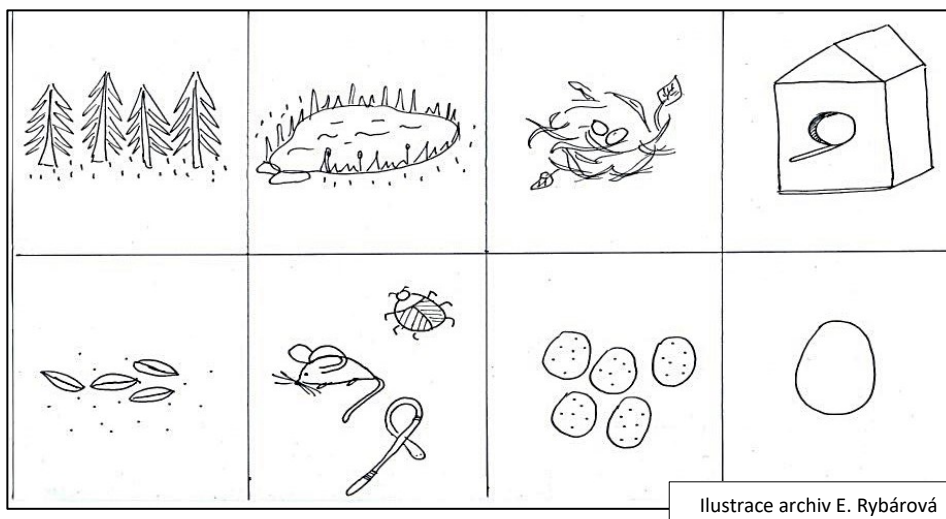
¹¹ GRIMMOVÉ, Jakob a Wilhelm, Jitka FUČÍKOVÁ a Adolf BORN, 2011. *Pohádky*. Praha: Brio. ISBN 978-80-86113-98-2.

¹² Vennův diagram – grafické znázornění prvků a jejich vztahů pomocí množin. V části, které jsou prolnuté, jsou uvedeny shodné rysy pro všechny skupiny prvků, v našem případě prvky vyskytující se v obou verzích pohádky.

Obrázek 4: Příklad využití diagramu u pohádky Sedmero krkavců

Přílohy k pohádce Sedmero krkavců

Metodický postup práce s pohádkou Sedmero krkavců připravila Eva Rybářová

METODICKÝ POSTUP PRÁCE S POHÁDKOVÝM PŘÍBĚHEM MAUGLÍ

Příběh je inspirován knihou Rudyarda Kiplinga *Knihy džunglí* a filmem *Mauglí*. Metodický postup je připraven pro realizaci v MŠ pro děti 5–7leté, je rozdělen do 7 lekcí, v ideálním případě realizovaných během jednoho týdne, max. v průběhu 2 týdnů.

Základem je příběh, k jehož částem se děti v průběhu dalších 6 lekcí (lekce 1–6) vrací v rámci připomenutí obsahu předešlé části, poslechu další klíčové části příběhu a navazujících konkrétních aktivit rozvíjejících čtenářskou pregramotnost prostřednictvím vhodných čtenářských strategií a bohaté vzdělávací nabídky z různých oblastí. Základem práce v každé lekci jsou karty Lucie Ernestové z cyklu *Cesta k sobě*.¹³ Doporučujeme pracovat s kartami ve zvětšeném formátu, aby děti dobře viděly.

Doporučujeme nejdříve děti seznámit s příběhem¹⁴ (a poté postupovat dle jednotlivých lekcí. Příběh (úvodní lekce) můžeme vyprávět/číst jako pohádku před spaním nebo v jiné vhodné chvíli, popř. kombinovat s ukázkou z DVD nebo z CD. Lze jej však také uvést jako první aktivitu tematického celku.

Úvodní lekce – SEZNÁMENÍ DĚTÍ S PŘÍBĚHEM

Náš příběh se stal v daleké Indii (můžeme ukázat na mapě) v džungli. Smečka vlků našla malé ztracené děťátko, chlapce. Ujala se ho vlčice z vlčí smečky, kterou vedl silný vlk AKELA. Vlčí maminka dala chlapci jméno Mauglí, což prý ve zvířecí řeči znamená Žabáček. Vlčí smečce se nejdříve moc nelíbilo, že by mezi nimi vyrůstal člověk, ale za Mauglího se přimluvil medvěd BALÚ, kterého si všechna zvířata velice vážila a spolu s černým pardálem BAGHÍROU se stali Mauglího učiteli, ochránci a přáteli. Od šelem se učil přísným, ale moudrým a spravedlivým zákonům přírody. Nejraději si hrál s opicemi – byla s nimi legrace. Často na něj číhalo nebezpečí v podobě falešného hada KÁ a nebezpečného tygra ŠÉR CHÁNA, který chtěl Mauglího sežrat.

Malý Mauglí byl mnohem méně šikovný než zvířata a tak ho jeho vlčí maminka musela mnohem více chránit. Když však povyroste, stal se hbitým, bystrým a mrštným. Ukázalo se, že je navíc velmi chytrý, vyzná se v pralese a rozumí zvířatům, která se postupně stala jeho přáteli.

Zároveň ho ale začalo čím dál více zajímat, proč se od zvířat tak moc odlišuje a proč je tak jiný. Kdo vlastně je? Medvěd BALÚ ho tedy vzal na kraj džungle a ukázal mu lidskou vesnici. Od té doby chodil Mauglí pozorovat lidi – co dělají, jak se chovají, a toužil se s lidmi seznámit.

Jednoho dne se odvážil do vesnice vstoupit. Potkal hezkou dívku, která ho společně se svým otcem učila, jak lidé žijí a co umí – chodit vzpřímeně, mýt se, jíst z misek a talířů, pít ze džbánu, číst, psát a další věci, které člověk dělá. Nejdivnější pro Mauglího bylo však to, že ho lidé často varovali před

¹³ Lucie Ernestová: *Cesta k sobě – soubor karet*. (<http://www.lucieernestova.cz/>). 20. 5. 2019 udělen souhlas autorky pro využití karet k výchovně-vzdělávacím účelům.

¹⁴ Např. Rudyard Kipling: *Edice Knihy Omega*, 2015 aj.

džunglí a zvířaty v ní. Říkali, že je krutá a nebezpečná.

Mauglí se setkal s lidmi moudrými a laskavými, ale i s lidmi falešnými a zlými, a tak poznal dobré i špatné lidské vlastnosti. Také zjistil, že moudré zákony přírody v lidském světě neplatí a postupně si uvědomil, že v lidském světě žít nechce a neumí. Vrátil se tedy zpátky mezi své zvířecí přátele.

Lekce 1 – KDO JE NEJDŮLEŽITĚJŠÍ NA SVĚTĚ (alternativa s kartou LÁSKA)

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategie hledání souvislostí** (úroveň já–text), **strategie usuzování**

Foto: archiv I. Andřlová

Obrázek 3: Prales v MŠ

Předcházející činnosti: Ráno společná stavba pralesa. Motivujeme připomenutím příběhu chlapce Mauglího. *Kde žil?* My si zde takový prales postavíme. Vhodné je využít látky (druhy zelené: prales, tráva; druhy modré: vodopád, jezírko), barevné papírky (květiny), švihadla, provazy (liány), plyšová / papírová zvířátka a další (dle fantazie učitelky/e i dětí).

Ranní cvičení: Prales je plný zvířat: (1) Napodobujeme pohyby zvířat (opice, tygr, medvěd, had...); (2) Hra „na opice“ děti jsou v kruhu, 1 dítě vždy udělá cvik, ostatní napodobují po něm; (3) Hra „Opice dvojice“ (rozvoj matematické představivosti). Děti se na hudbu¹⁵ pohybují volně v herně, vždy při přerušení hudby učitelka zvolá „opice dvojice (trojice, čtveřice, popř. pětice), děti se musí chytit za ruce ve dvojicích/trojicích... Všimáme si různé dělitelnosti celku – při různém seskupování je vhodné k dětem, které „zbyly“ doplňovat např. plyšová zvířátka. (4) Opičí (překážková) dráha: dle fantazie a zkušeností učitelky/e.

Práce s kartou KDO JE NEJDŮLEŽITĚJŠÍ NA SVĚTĚ

Velmi stručně si společně s dětmi připomeneme příběh o Mauglího a ukážeme dětem kartu – popis karty, co na ní je. Ptáme se: *Kdo je nejdůležitější na světě?* – *Ten, s kým rádi jsme* (dětí jmenují). *Můžeš to být i ty sám/a. Co rád děláš, když jsi sám? Co dělal Mauglí, když byl sám?* (poslech zvuky pralesa, pláže, moře... (může být před spaním). *Kdo byl nejdůležitější pro Mauglího?* (nejdříve vlčice, potom medvěd BALÚ a pardál BAGHÍRA).

Navazující aktivita: Opičí schovávaná (porozumění sémantickému významu předložek). *Mauglí také často dováděl s opicemi, byly to jeho kamarádky, byly pro něj důležité. Jak si s nimi hrál?* (schovávali se). Učitelka ve třídě schová hlavy opiček¹⁶, děti je hledají, dodržují pravidlo – nikdo nesmí na nic sahat, nic zvedat, odsunovat atd., jen se dívat, kousek opice vždy vykukuje). Když dítě opici uvidí, postaví se k ní, tím si ji „zabere“. Když všechny děti stojí u své opičky, každý řekne, kam se jeho opice schovala (*pod kobercem, na okně, ve stolku, za zrcadlem, pod polštářem atd.*). Poté opici vyndají a přinesou ji k látkové džungli. Společně s učitelem/kou vymýšlejí, kam by se opice mohla schovat (za list, pod kámen, za vodopád, na liánu...) a mohou opice do skrýše dát.

Obrázek 4: Ukázka karty Kdo je nejdůležitější na světě

¹⁵ Na webových stránkách youtube lze nalézt množství vhodné hudby. Učitelka při realizaci využila Píseň pralesa peruánské zpěvačky Yma Sumac (https://www.youtube.com/watch?v=sH_6znPbm4Q).

¹⁶ Děti je mohou mít např. namalované z předchozích aktivit. Lze však použít i jiná zvířátka.

Alternativa B: Hlavní aktivita: Práce s kartou LÁSKA

Velmi stručně připomeneme včerejší příběh o Mauglí a ukážeme kartu LÁSKA. Ptáme se dětí, jak se hodí karta, kterou ukazujeme, k příběhu. Možné otázky: *Kdo je na obrázku, Může to být Mauglí? Proč ne? Kdo byla Mauglího maminka? Jak poznáme, že vlčice měla Mauglího ráda? Jak mu projevovала lásku (po svém způsobu – olizovala ho) Co pro něj dělala? Bylo to pro ni těžké? Proč pro ni bylo jednodušší vychovávat vlčata než lidského chlapce? Koho máš rád/a ty? Kdo má rád tebe? Kde je ve tvém okolí láska?*

Vyzdvihneme momenty: bezpodmínečná láska, mateřská láska – nedělí se mezi děti, ale násobí, pociťování lásky (úsmev, pohlázení, hezké slovo, pomáhání, učení), miluj své blízké takové, jací jsou, respektování osobnosti člověka (vlčice nechtěla Mauglího předělávat, milovala a respektovala ho takového, jaký je). Připomeneme výraz „opičí láska“ („nezdravá“ láska – např. chce ho mít jen pro sebe, nepustí ho od sebe, všechno za něj dělá).

Obrázek 5: Ukázka karty Láska

Lekce 2 – Karta KDO JSEM

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií předvídání a usuzování**

Činnosti před čtením: ukážeme obrázek Mauglího a připomeneme, co víme o jeho životě, když byl malý

Text k předčítání:

Když byl Mauglí malý, hrál si se svými kamarády zvířátky. Rád dováděl s malými opičkami, medvědátý a dalšími mláďaty. Hodně ho bavilo dovádět s malými vlčaty, která teď byla jeho sourozenci. S nimi se honil, škádlil, schovával, učil se lovit i rozdělovat se. Cítil se s nimi moc dobře a měl je rád. Byla to jeho rodina. Vůbec ho nenapadlo, že je jiný.

Když ale povyrostl a byl tak velký jako jste teď vy, začal si všímat, že je úplně jiný, než všechna zvířátka v lese. Začal se ptát:

Jak to, že nemám srst? Jak to, že nemám takové zuby? Jak to, že nemám ocas? (přerušit čtení)

Mauglí si často říkal JSEM JINÝ!!! A stále se ptal: KDO JSEM? Kdo vlastně jsem?

Když Balú viděl, že Mauglího ta otázka opravdu trápí, vzal ho k lidské vesnici a Mauglí mohl zdálky, aby ho nikdo neviděl, pozoroval ty tvory, kteří byli jako on. Kdo jsem? Jsem jako oni!! Jsi..... (necháme dopovědět děti). Uviděl krásnou postavu s dlouhými vlasy. Kdo to je? Je jiná než já! A Balú řekl: „Ty jsi kluk, ona je... (necháme dopovědět děti).

Činnosti v průběhu čtení: Při přerušení čtení vyzveme děti, aby samy říkaly, čím se ještě Mauglí lišil od vlků (uši, protáhlý čumák, prsty, pohyb po čtyřech aj.).

Činnosti po čtení: Otázky: *Čeho si na lidech mohl ještě Mauglí všimnout? Co ho mohlo překvapit / zaujmout? Jaké mohl mít otázky? (dospělí x děti, muž x žena, lidé x zvířata...) Čím se ještě lidé od sebe odlišují? (velký x malý, tlustý x hubený, dlouhé vlasy x krátké...)*

Práce s kartou KDO JSEM (rozvoj strategií). Řekneme název karty. *Prohlédni si kartu. Proč se karta takto jmenuje? Popiš ji (srdce uprostřed, různé barvy, nápisy vlastností, které nejsou vidět na první pohled – učitelka některé přečte (chytrý, lstivý, hodný, čiperný...)). Jak karta souvisí s naším dnešním čtením? Kdo jsi ty?*

- *Abychom se odlišili, máme jména. Proč máme jméno?*
- *Jak je napsané Tvoje jméno v kalendáři?*
- Připomeneme dvojice jmen od stejného základu (Jan – Jana, Petr – Petra), někdy znějí stejně (ten/ta Míša, Pět'a, Stáňa...).

Obrázek 6: Ukázka karty Kdo jsem

- *Jak si jméno upravujeme?* (Josef, Pepa, Pepíno, Pepíček, Pepan...)
- *Máme lidské vlastnosti. Co jsou vlastnosti?* Každý člověk na světě je jedinečný (i dvojčata).
- *Zvířátka mají také vlastnosti.* Připomeneme, které vlastnosti jsou některým zvířatům přisuzované tradičně (moudrá sova, vychytralá liška, pracovitá včela, pomalý šnek, rychlý gepard, ustrašený zajíc, král lev aj.).

Navazující otázky a aktivity: (1) Skládačka Sestav lidské tělo — práce ve skupinách nalepování jednotlivých částí na papír; (2) Kimovy hry – komu to patří? (3) Poznej poslepu, zda je to kluk či holka – osahání hlavy (dlouhé vlasy, sponka, mašle, náušnice aj.); (4) v kruhu: Identifikace kamaráda poslepu dle hlasu; otočit se k němu/ní, ukázat směr, popř. jít za ní/m (hlas, zvuk); (6) Hádanky: *Myslím na kamaráda, který má...* popis, děti hádají; (7) Píseň *Hlava, ramena...*

Lekce 3 – Karta PÉČE O TĚLO, karta KROK ZA KROKEM

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií usuzování a hledání souvislostí**

Činnosti před čtením: Otázkami připomeneme místo v příběhu, jak Balú Mauglímu ukázal lidskou vesnici. Možné otázky: *Co Mauglího trápilo? Jak se dozvěděl, kdo je?* atd.

Text k předčítání:

Medvěd Balú přivedl Mauglího k lidské vesnici a Mauglí uviděl prvního člověka. Byla to dívka z vesnice. Mauglí na ní mohl oči nechat, tak moc se mu líbila. Byla krásná, štíhlá, čistá, měla dlouhé černé vlasy, které se na sluníčku leskly jako černé diamanty, a veliké tmavé oči. Mauglí cítil u srdce zvláštní chvění, které předtím neznal. Najednou moc zatoužil, aby se té dívce také líbil. Běžel honem k jezeru, a když se uviděl na vodní hladině, polekal se sám sebe. Vlasy rozčuchané, obličej umouněný, na těle bláto. A co je to za divný zápach? Fuj, vždyť smrdím jako opice, pomyslel si Mauglí. Rozhodl se, že o sebe musí začít pečovat.

Činnosti po čtení: Práce s kartou PÉČE O TĚLO (rozvoj strategií)

Ukážeme dětem kartu a ptáme se: Jak se tato karta hodí do našeho příběhu? Jak by se mohla jmenovat? Proč o sebe Mauglí chtěl začít pečovat? Co všechno musel udělat, aby se dívce zalíbil? Jak o sebe můžeme pečovat? Další témata: hygiena, zdravé jídlo, cvičení, pohyb (můžeme připomenout některé orgány a k čemu slouží).

Navazující aktivita: Nosím se za ucho? (strategie hledání souvislostí). Na zemi rozložíme obrázky a hledáme podobnosti s částmi těla.

Vhodné věci: *stolička* na sezení, *krk* houslí, *koleno* potrubí, *pouťové srdce*, hrnec s *uchem* / hrníček s *ouškem*, *punčocha* s *okem*, *hodinky* s *ručičkami*, *noha* stolu, *sněhový jazyk*, *lopatka* na písek, *rybí prsty*, *pilka* se *zuby*, *pánev* na pečení, *bubínek* na bubnování aj.

Obrázek 7: Ukázka karty Péče o tělo

Obrázek 8: Obrázky vhodných věcí pro aktivitu „Nosím se za ucho?“ (Lekce 3)¹⁷

¹⁷ Zdroj: google obrázky

Lekce 4 – Karta KROK ZA KROKEM

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií předvídání, usuzování, hledání souvislostí** (na úrovni já–text)

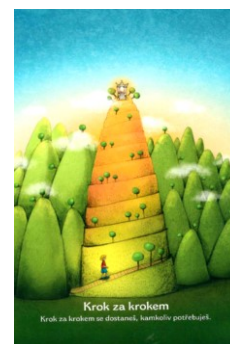
Činnosti před čtením: Otázkami připomeneme, proč a jak se Mauglí začal o sebe starat a pokračujeme dalšími otázkami: *Co se mohlo stát dál? Proč chtěl dívku ještě vidět? Setkal se s ní? Jak ji mohl ve vesnici najít? Jak mohla ona reagovat atd.*

Text k předčítání:

*Dále pouze přepravíme, jak Mauglí začal žít v lidské vesnici. Chtěl se stát opravdovým člověkem. Chtěl všechno umět a znát. A tak se postupně **krok za krokem** začal vše učit (navazuje práce s kartou Krok za krokem).*

Práce s kartou KROK ZA KROKEM (rozvoj strategií)

Prohlédneme si kresbu na kartě. Povídáme si o tom, co vidíme (popis obrázku a navazující otázky): *Proč nemůže chlapec jít přímo k vrcholu? Proč je lepší jít postupně kolem hory? Kdo/co na něj čeká na vrcholu? Proč je ta hora tak vysoká? Je něco pro tebe moc těžké? Dá se to zvládnout? Jak?* Navážeme na příběh Mauglího: *Co Mauglí uměl z džungle? Co se musel naučit, aby mohl žít s lidmi?* (jíst lžící a příborem, hygienu – čistit si zuby, česat se, číst, psát, počítat...pravidla společenského chování – pozdravit, poprosit, poděkovat. *Čím bys chtěl být, až budeš velký/á?*

Poučení z karty: Postupně se vše naučíme, když se nenecháme odradit a budeme to zkoušet.

Obrázek 9: Ukázka karty Krok za krokem

Navazující aktivity: (1) Prostírání stolu + ochutnávání jídla (ve skupinkách); (2) Etiketa stolování – jak se chovat u jídla, (3) Protiklady, týkající se jídla s ochutnávkami (vařené x syrové, horké x studené, tvrdé x měkké, sladké x slané, kyselé, hořké)aj.

Lekce 5 – Karta ROZHODNOUT SE

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií usuzování, hledání souvislostí** (já–text)

Činnosti před čtením: Připomeneme, že pro Mauglího nebylo jednoduché žít s lidmi ve vesnici. Děti říkají proč (návaznost na minulou lekci).

Text k předčítání:

Mauglí žil dlouho mezi lidmi. Poznal spoustu hodných lidí, ale také lidí zlých. Hodně dobrého a hodně zlého. Spoustu skvělých a důležitých věcí se od lidí naučil, ale také poznal, že lidé dovedou dělat špatné, nespravedlivé a nesprávné věci. Nikdy nezapomněl na své dětství a prales, na svou náhradní maminku vlčici a na své zvířecí přátele, hlavně na medvěda BALÚ a černého pardála BAGHÍRU. Někdy se mu dokonce po něm stýskalo. A tak v noci, když byla kolem tma a ticho, často sedával na velkém rozložitém stromě na kraji vesnice, díval se směrem do džungle a vzpomínal. Věděl, že se musí rozhodnout, zda zůstat s lidmi nebo se vrátit do zvířecího světa v džungli. Nakonec se rozhodl...(nedořít)

Činnosti po čtení: Práce s kartou ROZHODNOUT SE (rozvoj strategií)

Otázky po přečtení: *Jak se Mauglí asi rozhodl? Proč by měl zůstat s lidmi? Proč by se měl vrátit do džungle?* (srovnávání: byl to člověk, lidé se ho ujali, mnoho ho toho naučili, poznal milé a hodné lidi, kteří ho měli rádi, měl kamarádka, byl zamilovaný x stýskalo se mu po pralese, stýskalo se mu po „náhradní“ mamince, zvířata byla jeho rodina, uměl se pohybovat v džungli, rozuměl přírodě, měl tam dobré kamarády, lidem někdy nerozuměl, nechápal, proč si navzájem ubližují, příroda měla spravedlivé zákony (i když někdy drsné) atd.

Prohlédneme si kresbu na kartě. Povídáme si o tom, co vidíme (popis obrázku a navazující otázky): *Kterou cestou se má chlapec vydat? Víme, která cesta je správnější / lepší? Proč to nemůžeme říct? V životě se musíme stále rozhodovat. Někdy je to lehké, někdy těžké.* Učitelka dá 2–3 příklady rozhodování, další příklady hledají děti, např. co si obleču, jakou si dám zmrzlinu, s čím si budu hrát, kam půjdeme na procházku... Co je pro jednoho lehké, může být pro druhého těžké. *Co děláš, když se musíš rozhodnout?* Hledejte klady a zápory každého rozhodnutí.

Poučení z karty: Zkus si říct, co je dobrého a špatného na každé z možností. Ať uděláš cokoli, bude to mít svůj smysl.

A jak se nakonec Mauglí rozhodl? Vrátil se do džungle ☺

Navazující aktivita: (1) Pro co se rozhodnu? Děti si stoupnou do řady. Učitelka představuje jednoduché rozhodovací situace (např. jít na procházku x zůstat na zahradě, dívat se na pohádku x číst pohádku; kreslit si doma x jít ven, jít si po obědě hrát x jít spát, dát si kakao x dát si čaj atd.) a určí, jak mají děti vyjádřit své rozhodnutí, např. kdo zvolí možnost A, udělá krok vpřed, kdo zvolí možnost B, udělá krok vzad (sedne si x dřepne si, zvedne červenou kostičku x modrou kostičku atd.). **(2) Přesvědčím vás?** Děti si sednou do kruhu na koberec, 2 menší skupinky určené učitelkou si sednou naproti sobě doprostřed. Učitelka představuje jednoduché rozhodovací situace (příklady viz navazující aktivita 1). Každá skupinka reprezentuje jednu z možností, skupiny se střídají, říkají, jaké výhody má činnost, kterou reprezentují.

Obrázek 10: Ukázka karty Rozhodnout se

Lekce 6 – Karta DOBRO A ZLO VNÁS

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategie hledání souvislostí** (úroveň text–text a úroveň já–text)

Činnosti před čtením: stručně připomeneme průběh příběhu Mauglího a přečteme závěrečná slova příběhu.

Text k předčítání:

Mauglí se setkal s lidmi moudrými a laskavými, ale i s lidmi falešnými a zlými, a tak poznal dobré i špatné lidské vlastnosti. Lidi hodné a laskavé, ale i zlé a zrádné. Jenže my víme, že stejně jako lidi, mají i zvířata svoje povahy – své dobré a špatné vlastnosti.

Když byl Mauglí ještě hodně malý a vyrůstal ve vlčí smečce, měl dva malé vlčí sourozence. Dvě vlčata. Dva vlčí kluky. Na první pohled byli úplně stejní. Měli stejnou srst, oči, uši, ale PŘESTO BYL KAŽDÝ JINÝ (přerušit čtení)

Mezi zvířaty Mauglí poznal, že v přírodě platí jasná pravidla. Zvířata loví pro svou potřebu, když mají hlad. Na projevech zvířat jasně poznal, kdy je zvíře hodné a nic mu neudělá a kdy si musí dát pozor, protože mu hrozí nebezpečí.

Když byl ale Mauglí mezi lidmi, zjistil – a velmi se tomu podivil – že na lidech se někdy nepoznává, jací vlastně jsou. Někteří se umí mile a příjemně tvářit, hezky mluvit a usmívat se, ale pak najednou a nečekaně zradí, pomluví nebo jinak ublíží. Mají v sobě „dva vlky“ (navazuje práce s kartou Dobro a zlo v nás).

Činnosti během čtení:

Otázky v průběhu čtení: *Čím se od sebe tedy ti malí vlčí kluci mohli lišit? (= vlastnostmi).*

1. vlček: hodný, přátelský x 2. vlček: chtěl vždy vyhrát, vrčel na ostatní, pral se, nechtěl se dělit... (učitelka: *Také – když vlčí kluci vyrostli, vlčí smečka toho zlého vyhnala. Nechtěli ho mezi sebou, protože se ho báli.*)

Prožitková aktivita: Použijeme dva maňásky: „hodného“ a „zlého“ vlka. Zlý maňásek vyhrožuje hodnému, ten utíká, schovává se, křičí... Učitelka zlého maňásků odloží a ptá se: *Jak se, děti, cítil hodný maňásek? Proč? Čeho se bojíš Ty?* (krátké popovídání)

Činnosti po čtení: Práce s kartou DOBRO A ZLO V NÁS (rozvoj strategií)

Ukážeme dětem kartu a přečteme slova na ní. Krmíš doopravdy nějaké vlky? Co znamená, že krmíš dobrého vlka? Co znamená, že krmíš zlého? (strategie analogie). **Poučení z karty: Všichni máme v sobě dva vlky, záleží na nás, kterého si pustíme do svého srdce (jak se budeme chovat).**

Aktivita k tématu: *Znáš některé pohádky, kde se někdo chová tak, že se tváří mile a hezky na nás mluví, ale pak zradí?* (strategie usuzování ze zkušenosti – ježibaba z Perníkové chaloupky, Jezinky z pohádky o Smolíčkovi, liška v Budulínkovi, sudička v Šípkové Růžence, převlečená královna ve Sněhurce atd.); **Dramatizace:** učitelka předvádí klíčové scénky, mohou zkusit i děti). **Poučení: Pozor na některé lidi (na cizí lidi).** *Co by se mohlo stát, kdyby...? Co bys dělal, kdyby...?*

Obrázek 11: Ukázka karty Dobro a zlo v nás

Navazující aktivity: práce se „smailiky“ na navozené situace „Jak se chováme správně x špatně“ (děti přiřazují smiley ☺ ☹ k učitelkou navozeným hypotetickým situacím).

Metodický postup práce s pohádkou Mauglí připravila a realizovala Iva Andrllová, upravila Věra Vykoukalová

METODICKÝ POSTUP PRÁCE S POHÁDKOU DLOUHÝ, ŠIROKÝ A BYSTROZRÁKÝ

Metodický postup je připraven dle knihy Nejkrásnější pohádky¹⁸, vydané v r. 2009, lze však využít i jinou verzi této pohádky Karla Jaromíra Erbena. Práce s pohádkou je rozdělena do tří částí: úvodní seznámení s pohádkou, které je spojeno se čtením textu kombinovaným s převyprávěním některých pasáží z důvodu časové náročnosti a s cílem udržet pozornost dětí. Na tuto fázi navazují následující lekce založené zejména na práci s kartami Lucie Ernestové¹⁹. V jedné lekci není vhodné používat více než 5–6 karet, jelikož by děti mohly být přehlcené množstvím informací a mohl by jim unikát obsah jednotlivých karet. Doporučujeme pracovat s kartami ve zvětšeném formátu, aby děti dobře viděly. Při práci je kladen důraz na rozvoj schopnosti porozumět textu a rozvoj emoční inteligence dětí. Jako prostředek jsou využívány čtenářské strategie (opět viz úvodní část metodiky).

Lekce 1 – SEZNÁMENÍ DĚTÍ S POHÁDKOU

Před samotnými lekcemi doporučujeme přečíst celou pohádku a ponechat dětem kratší časový odstup od dalších lekcí, aby mohly o pohádce přemýšlet. Pohádku čteme vcelku, bez zastavování a ve vhodně zvoleném čase, kdy je dětem dopřáno bez spěchu, v klidu poslouchat. Je třeba si uvědomit, že pohádka má poměrně rozvinutý děj s vedlejšími motivy. Je tedy vhodné některé části volně (a zjednodušeně) převyprávět učitelkou, aby děti neztratily návaznost a byly neustále motivované k poslechu.

Lekce 2–5: PRÁCE S KARTAMI LUCIE ERNESTOVÉ

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií kladení otázek, usuzování, hledání souvislostí, vizualizace, předvídaní a shrnování.**

Pomůcky: Knížka s pohádkou, karty Kořeny a křídla, Naděje, Moje dary, Rozhodnout se, Krok za krokem, obrázky stromů s kořeny (např. smrk, buk, bříza), obrázky ptáků (např. vrabec, orel, čáp).

Činnosti pro rozvoj strategií: Děti sedí v kruhu na koberci, uprostřed leží 5 vybraných karet Lucie Ernestové (viz pomůcky). Učitelka spolu s dětmi vypráví pohádku. Postupně se zastavují v ději, učitelka klade otázky, děti odpovídají, diskutují, sdělují své názory a pokouší se přiřazovat karty. Klíčové pasáže, které by mohly / měly předcházet povídání s kartami, jsou uvedeny v částech Text k předčítání.

Práci je vhodné časově omezit dle charakteru skupiny dětí a času, který jsou děti ochotné aktivně sdílet s učitelkou. Jednotlivé pasáže tedy mohou zahrnout celodenní program, nebo také několik minut.

Text k předčítání (klíčová pasáž před prací s jednotlivými kartami)

Starý král požádá prince, aby než zemře, přivedl svou nastávající a oženil se. Dal princi klíč od věže, kde si měl vybrat obraz princezny svému srdci nejbližší. Jediný obraz byl zahalen a právě ten uchvátil mladého královice.

¹⁸ Božena Němcová, Karel Jaromír Erben: Nejkrásnější pohádky. Československý spisovatel 2009.

¹⁹ Lucie Ernestová: Cesta k sobě – soubor karet (<http://www.lucieernestova.cz/>).

Otázky pro děti (využití strategií kladení otázek, usuzování): *Proč obraz prince uchvátil? Co na něm asi je? Proč je zahalen? Princ si zvolil ze všech princezen tu, kterou nikdy nemusí získat. Proč si vybral právě tuto princeznu? Ostatní princezny byly určitě také krásné. Co se mu na ní líbilo? (popis osoby). Co věděl o vlastnostech princezny? Jaké vlastnosti si princ představoval? Jaká mohla být? Její získání ho může stát i život – na to nemyslel? Co ho na cestě mohlo potkat?*

Cílem kladení těchto otázek je děti dovést k zamyšlení se nad dalším dějem a na základě navození pocitu tajemna a možného nebezpečí předvídat další děj.

Text k předčítání (klíčová pasáž před prací s kartou Kořeny a křídla)

Starý král byl velmi smutný, protože doposud nikdo zakletou princeznu nevysvobodil a z nebezpečné cesty se nevrátil. Přesto prince vyslal na cestu.

Otázky pro děti (využití strategií kladení otázek, hledání souvislosti, vizualizace): *Proč byl král smutný? Čeho se bál? Král byl smutný, přesto prince vyslal na cestu. Proč?*

Práce s kartou Kořeny a křídla

1. Učitelka předloží před děti několik obrázků se stromy i s kořenovým systémem (smrk, buk, bříza,...). Ptá se: *Co je na obrázcích, co je stejné? V čem se liší?* Cílem je upozornit na význam kořenů – díky nim strom získává z půdy živiny pro svůj růst a jejich rozložení brání vyvrácení při poryvu větru. Chceme-li z proutku vysadit nový strom, musí nejprve zapustit kořeny.
2. Učitelka společně s dětmi hledá podobnost mezi stromem a člověkem. Má člověk také kořeny, něco, co ho podporuje v jeho růstu a pomáhá mu, aby v náročné situaci nespadol? Cílem je vyvodit s dětmi význam rodiny. *Proč je pro nás důležitá, v čem nám pomáhá, podporuje, jak nás ovlivňují pravidla, která si z domovů přinášíme? Proč se každý ve stejné situaci můžeme zachovat jinak?*
3. Učitelka před děti předloží obrázky s ptáky (např. vrabec, orel, čáp). Ptá se: *Co je na obrázcích? V čem se všichni ptáci liší?* Ptáci se mohou lišit i způsobem letu. Někteří neustále mávají křídly, jiní plachtí. Děti předvádějí let ptáků, volně se pohybují po místnosti, poté je učitelka vyzývá ke změně způsobu letu slovy: letí vrabec (vysoká frekvence mávání křídel), letí orel (plachtí)... *V čem se shodují?* Všichni mají křídla – mohou létat? *Kam létají? Proč létají?*
Cílem je dovést děti k vysvětlení významu křídel pro ptáky. Ptáci si letem shánějí potravu. Letí do teplých krajů, aby neumrzli...
4. Hledání podobnosti mezi ptáky a člověkem. *Má člověk křídla? Co znamená, když se řekne: Děti jim už vylétly z hnízda. Za čím letí člověk? Mohou být našimi křídly naše přání, touhy, sny? "*
5. *Jaké přání máte vy, děti? Co si přejí vaši rodiče? Mění se tato přání? Co si přeje králevic z pohádky? Jaká karta je pro něho v tuto chvíli důležitá a proč?*

Práce s kartou Naděje

Otázky pro děti (využití strategií kladení otázek, usuzování, předvídání): *Může král svému synovi cestu zakázat? Pokud ano, co by se mohlo stát? Proč král v pohádce, přestože byl smutný, vyslal prince do světa? Co ho k tomu vedlo?*

Naděje je to, co nás vede k cíli, za svými sny. *Měly jste někdy strach, že něco nezvládnete a stejně jste se do toho pustily? Proč? Zažily jste někdy situaci, kdy jste ztrácely naději? Jak jste se nakonec zachovaly? Jaké ponaučení pro tebe ti přinesl tento zážitek?*

Cílem této aktivity je dovést děti k myšlence, že každá situace má řešení a může nám přinést ponaučení do dalšího života.

Text k předčítání (klíčová pasáž před prací s kartou Moje dary)

Cesta byla dlouhá, předlouhá. Když tu náhle potkal podivného vysokánského člověka. Ten prince požádal, aby ho vzal do služby. Že prý nebude litovat. Kralevic se poptal, co umí, a do služby ho vzal. Podivín měl i další dva přátele. Jmenovali se Široký a Bystrozraký. I ty si kralevic vyzkoušel, co umějí. Nakonec je vzal do své služby všechny tři.

Práce s kartou Moje dary

Otázky pro děti (využití strategií kladení otázek, vizualizace): *Princ potkal 3 podivíny. Každý měl svůj dar. Jaký? Znal každý z nich svůj dar? Jaký dar to byl? Má nějaký dar i princ? Máš ty nějaký dar? Jaký dar má maminka / tatínek /sourozenci / prarodiče / kamarád...?*

1. *V čem se Dlouhý lišil od jiných lidí? Lišil se vzhledem? Vlastnostmi? Chováním? Je špatné být jiný?*
2. Vizualizace k postavě Dlouhý: *Kdo je ve třídě největší? Kdo je nejmenší? Kdo má nejdelší nohy? Kdo udělá nejdelší krok? Jak by Dlouhý musel být vysoký, aby překročil naši školku? Vizualizace k postavě Široký – Kdo dokáže nejvíce nafouknout tváře? Kdo se dokáže nejvíce nadechnout a na jeden nádech nafoukne balonek? Kdo ze třídy se umí nejvíce roztáhnout?*

Vizualizace k postavě Bystrozraký – *Kdo mi na tuto vzdálenost řekne, co je na obrázku? – vzdálenost se postupně snižuje, děti se u aktivity jednotlivě střídají.*

Uvedené aktivity se dají využít při rozvoji předmatematických dovedností i jako motivace při pohybových činnostech. Cílem však je přivést děti k zamyšlení, co je mým (každého dítěte zvláště) darem? Co si myslí kamarád, jaký dar mám?

Text k předčítání (klíčová pasáž před prací s kartou Rozhodnout se)

Po dlouhé cestě nakonec došli k hradu, kde černokněžník na vysoké věži princeznu držel. Vstoupili dovnitř. Všude byly samé zkamenělé postavy. Byli to předchozí zachránci se svými sluhy.

Práce s kartou Rozhodnout se

Otázky pro děti (využití strategií kladení otázek, usuzování, předvídání, shrnování): *Jak na prince a jeho přátele hrad a jeho okolí působily? Na co princ se svými přáteli mysleli, když procházeli hradem? Čeho se báli? O čem přemýšleli? Mohli se zachovat jinak, než se zachovali? Co by se stalo, kdyby to vzdali, vrátili se domů a princeznu nevysvobodili? Kdo se rozhoduje? Princ nebo podivní přátelé? Rozhodli se vždy správně? Dá se špatné rozhodnutí změnit? Co by se stalo, kdyby princ Dlouhého, Širokého a Bystrého do služby nepřijal?*

Pokuste se zhodnotit všechny klady a zápory různých rozhodnutí. *Čeho se může princ bát, pokud se rozhodne vysvobodit princeznu? Máme se za strach stydět? Jak ho můžeme překonat? Co/kdo princovi pomohlo rozhodnout se, přestože se jistě bál?*

Cílem je dětem vysvětlit, že dobrá rozhodnutí jsou důvodem k radosti a ze špatných rozhodnutí bychom se měli ponaučit. Není důvod se stydět za to, jak se cítíme, i velký strach lze překonat. Děti vzájemně sdílejí své zkušenosti s překonáváním obav a strachu.

Text k předčítání (klíčová pasáž před prací s kartou Krok za krokem)

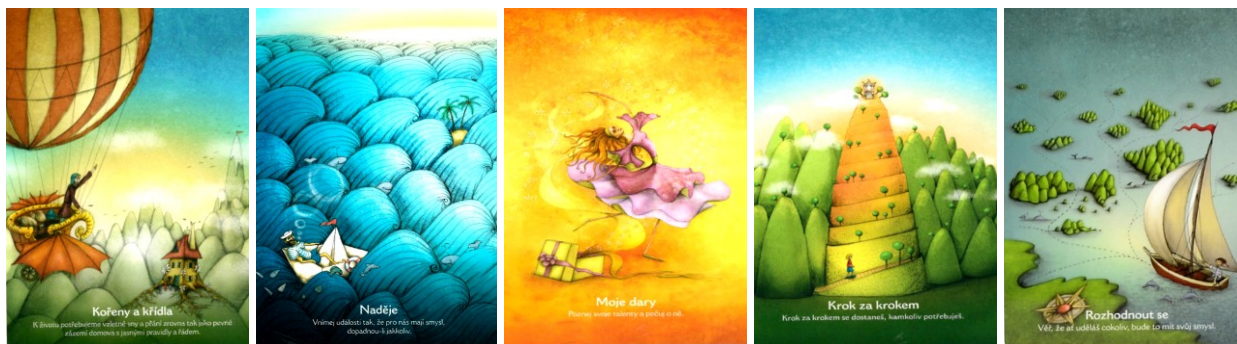
Když povečeřeli, otevřely se dveře a do sálu vstoupil černokněžník i s princeznou. Úkolem králevice a jeho věrných přátel bylo princeznu po tři noci uhlídat. První noc se princezna proměnila v žalud na dubu sto mil vzdáleném. Králevic propadal v úzkost, ale Bystrozraký s Dlouhým mu pomohli. Druhý den byl z princezny drahý kámen ukrytý v hoře dvě stě mil vzdálené. Třetí úkol byl nejtěžší. Princezna byla vzdálená tři sta mil v moři, zakletá v lastuře jako zlatý prsten.

Práce s kartou Krok za krokem

Otázky pro děti (využití strategií kladení otázek, shrnování, hodnocení): *Jaký úkol byl pro kamarády nejtěžší a proč? Jaký byl nejlehčí? Věděl si princ rady s plněním prvního úkolu? Kdo mu pomohl? Jak? Co všechno museli udělat, aby splnili první, druhý a třetí úkol?*

Cílem je si uvědomit, že i náročný úkol si lze rozdělit na menší části, které plníme postupně. Zvládnout spoustu menších úkolů pro nás není tak těžké a dohromady z toho všeho můžeme získat spoustu zkušeností.

Nakonec princeznu vysvobodili a starý král byl šťastný, že se mu vrátil syn a přivedl si s sebou tak krásnou a milou nevěstu.

Obrázek 12: Ukázka karet k lekcím 2–5 (karty Kořeny a křídla, Naděje, Moje dary, Rozhodnout se, Krok za krokem)

Po skončení práce s kartami necháme karty vystavené dětem k prohlížení a manipulaci.

Uvedené aktivity nejsou výčet všech činností, které lze s dětmi v rámci tématu realizovat. Jsou inspirací pro tvořivou práci s textem a lze je hlouběji rozvíjet například i výtvarnými, pracovními a dalšími činnostmi.

Lekce 6 – RUSKÁ POHÁDKA LÉTAJÍCÍ KORÁB – srovnání dvou pohádek ²⁰

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím strategií hledání souvislostí, usuzování a hodnocení

Při čtení děti leží na koberci, po dokončení čtení si sednou do kruhu

²⁰ Krása nesmírná: Ruské lidové pohádky vyprávěné I. Karnauchovovou. Lidové nakladatelství Praha, 1984

Práce s kartami: Učitelka vyloží na koberec před děti 5 karet použitých v lekci 1. Dobře si prohlédněte karty. *Odkud si je pamatujete? Hodí se karty z první pohádky i pro pohádku novou? Jaká karta se sem nehodí? Proč? Zvolíme jinou kartu? Jakou? Proč?* (návrhy případných dalších karet necháváme na dětech, je důležité, aby děti zkusily najít souvislost / analogii mezi částí příběhu a kartou).

Další možné navazující aktivity:

(1) Individualizované formy – např. ranní činnosti u stolečku; (2) Procvičování časové orientace – srovnajte obrázky podle děje. (3) Grafomotorika: Bludiště – najde princ princeznu? (4) Rozvoj fantazie Jak vypadala princezna na zakrytém obraze? Jak vypadal hrad černokněžníka? (5) Hudební činnosti – nácvik písně Neopouštěj staré známé pro nové – *Co se stalo s Dlouhým, Širokým a Bystrozrakým, když princ pomohli?*

Metodický postup práce s pohádkou Dlouhý, Široký a Bystrozraký připravila Radka Harazinová

METODICKÝ POSTUP PRÁCE S POHÁDKOU ČERT A KÁČA

Základem příběhu je „popletená“ pohádka z knihy Ivony Březinové *Teta to zase plete*.²¹ Metodika je připravena pro realizaci v MŠ pro děti od čtyř let. Je rozdělena do čtyř na sebe navazujících lekcí, které dohromady mohou tvořit týdenní program práce s pohádkou. Základem každé lekce je část textu pohádky, k němuž se vztahují další činnosti a otázky k textu, které motivují děti k hlubšímu přemýšlení a rozvíjejí čtenářskou pregramotnost prostřednictvím vhodných čtenářských strategií.

Vtipně a moderně pojatá pohádka *Čert a Káča* (původní námět Božena Němcová) je dětem představena v prvních třech lekcích. Ve druhé lekci je důmyslně propojena s pohádkou *O veliké řepě* a srovnána s veršovanou pohádkou od Františka Hrubína. Čtvrtá lekce navazuje na pohádku *Pracím s kartami* Lucie Ernestové. Jako návaznou činnost doporučujeme dle uvážení učitelky/e seznámit děti s částí původní (originální) pohádky od Boženy Němcové.

Lekce 1 – HUBATÁ KÁČA

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií vizualizace, usuzování, hledání souvislostí** (úroveň já–text), **předvídání a hodnocení**

Pomůcky pro činnosti před čtením: obrázky 2 protikladných chalup, 2 panenky (první upravená, druhá špinavá, neupravená, ideálně zamračená atd.); **pro navazující činnosti:** věci typické pro nějaké povolání / činnost, např. hřeben (kadeřnice), dětské peníze (prodavačka, pracovnice v bance), dopis / pohled (pošťáčka), lahvička od léku (lékárnice), teploměr (lékař), hrabičky (zahradník) atd. (*Děti si mohou také přinést z domova – poprosíme o to rodiče den předem, nicméně na to nespolehnáme, máme připraveno také*).

Činnost na úvod: Učitelka ukáže knihu, ze které bude číst a přečte název. Jaký je rozdíl mezi „teta to plete“ a „teta plete“? Učitelka něco poplete, např. nasadí si jednu botu a jednu bačkoru, dá chleba do skleničky místo na talíř, záměrně splete jména dětí atd. (může vyzvat i děti, aby něco popletly. Pak ukáže, jak se opravdu plete ☺, děti hledají pletené věci. Můžeme zkusit vyvodit souvislost „pletení“ a „pletení“.

Činnost před čtením: Na tabuli je obrázek dvou protikladných světnic / chalup (1. uklizená, čistá, útulná x 2. špinavá, neútulná, plná nepořádku. Učitel/ka se zeptá, ve které by děti chtěly bydlet a proč. *Může to být podobné i s lidmi?* Ukážeme dvě panenky (1. usměvavá, učešaná, upravená x 2. špinavá, zamračená, neupravená). Děti přiřadí

každou panenku do chalupy a zdůvodňují, proč tak rozhodly. Povíáme si, jaké panenky jsou, jaké asi mají vlastnosti: 1. panenka na sebe dbá, češe se, myje se, upravuje atd., 2. panenka o sebe nedbá, je jí jedno, jak vypadá, možná je líná se upravit nebo to neumí atd.... Popis vzhledu i vlastnosti by měl vyplývat ze skutečnosti, *oddělujeme od domněnek a spekulací*, v tom případě říkáme: „možná je taková, ale možná není, to zatím nevíme“ (strategie předvídání). Prozradíme její jméno: Káča. Uč.: „*A já vím o Káče, že je s každým a se vším nespokojená a každou chvíli někomu nebo na něco nadává. Jak to můžeme říct ještě jinak?*“ nadává, křičí, zlobí se na někoho, rozčiluje se atd. a vyvodíme slovo HUBATÍ = huba = HUBATÁ Káča (rozvoj slovní zásoby a sémantického porozumění).

Obrázek 13: Ukázka obalu knihy

²¹ Ivona Březinová: *Teta to zase plete*. Albatros Praha 2007.

Otázky k aktivizaci:

Ve kterém domku bys chtěl bydlet? Co se ti na něm líbí / nelíbí? Co všechno se musí udělat, aby tam bylo hezky? Kdo tam asi bydlí? Která dívka asi bydlí ve kterém domku? Jaká asi je? Proč si to myslíš?

Text pro předčítání:

Káča nebyla ani hezká, ani hodná. Dokonce ani pracovitá nebyla. A tak ji nikdo nechtěl. S každým se jen hádala. A pak se divila, že si s ní nikdy nikdo při muzice nezatančuje. „A já bych tak ráda tančila,“ vzdychala Káča pokaždé, když seděla sama u stolu. Třeba i s Mikulášem bych si skočila, kdyby o mě stál. Nebo s čertem!“ Však se jí lidé ve vesnici kvůli tomu posmívali a pokřikovali na ni písničku: „utíkej, Káčo, k čertovi, k čertovi, on ti to potom sám poví, sám poví: O Káču nikdo nestojí.“ (zpívá se na melodii písničky Utíkej, Káčo) (přerušit četbu 1).

Při jedné tancovačce bylo její naříkání obzvlášť zoufalé. „Zasadila jsem řepu. A ona mi vyrostla tak obrovská, že ji sama ze země nikdy nevytáhnu,“ lamentovala. „Ále, čert vem řepu. Hlavně aby mě dneska někdo vytáhl k tanci,“ zasnila se Káča. „I kdyby to měl být třeba ten čert!“ Vtom vešel do hospody cizinec v myslivecké uniformě. Černé boty měl nablýskané, a vlasy i vousy se mu leskly. A co teprve jeho oči, které ohnivě po Káče sršely. (přerušit četbu 2). Cizinec se dlouho nerozmýšlel. Hned ji vyzval k tanci. Káča se při tanci jen vznášela. Nemohla se neznámého myslivce nabažit. Když po muzice myslivec odcházel, Káča se honem nabídla, že ho kus cesty vyprovodí. „Tak pojd', když se nebojíš,“ rozesmál se a vzal Káču za ruku...

Činnosti během četby: V průběhu četby čtení přerušujeme na místech vyznačených v textu a pokládáme dětem otázky zaměřené na další vývoj příběhu. **Přerušování 1:** *Už se ti také někdy stalo, že se ti někdo posmíval? Jak jsi se cítil/a? Co jsi dělal/a? Co bys poradil/a?* (hledání souvislostí s vlastní zkušeností). **Přerušování 2:** *Kdo byl ten cizinec? Proč měl na sobě uniformu, když nebyl myslivec?* (usuzování) *Znáš nějakou jinou pohádku, kde měl někdo nějaké „maskování“?* (vlk v Karkulce, macecha ve Sněhurce, princezny Vodněna a Belzeba z filmu Eliška ze mlejna... *Co se asi stalo dál?* (předvídání)

Otázky po skončení četby: strategie hodnocení: *Měla by Káča vyprovodit čerta? Proč nemáme někam chodit s někým, koho neznáme? Jak se máš zachovat, když tě osloví někdo neznámý? Komu o tom řekneš?*

Navazující činnosti:

(1) Co o lidech vypovídají věci, které používají? Typické pomůcky a nástroje. Připomeneme místo, kde se objeví čert v převlečení za myslivce: *Co způsobilo, že čert vypadal jako myslivec?* (uniforma + puška přes rameno). Doprostřed schováme pod šátek všechny pomůcky pro různá povolání, děti je vytahují a povídají o ní, čím je ta věc, kdo s ní pracuje a jak.

(2) Malování masek – obličejů s emocemi, co vyjadřují; kreslení osob, co dělají; převlékání se za osoby dle povolání či činnosti, lze spojit skarnevalem.

Lekce 2 – KÁČA V PEKLE

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií vizualizace a hledání souvislostí** (úroveň text–text)

Pomůcky pro dramatizaci: panenka Káča (z předešlého dne), šátek, brýle, baret, mašle, plyšový pejsek, kočka a myška

Činnosti před čtením: Učitelka ukáže panenku „Káču“ z předešlého dne a společně si připomeneme, co všechno o ní víme. *Jak se jmenuje? Jaká je? Jak se chová? Kde bydlí? S kým se kamarádí? Jak se k ní lidé chovají? S kým tancovala? Kam s čertem odešla? ...to nevíme, takže pohádka pokračuje ...*

Text pro předčítání:

V té chvíli, než bys řekl čert, byli v pekle. Myslivci rázem narostly rohy, ocas, kopyto. A temným očima šilhal po Káče, aby viděl, jak moc se bude bát. Uprostřed pekla stála pec. U ní babička zrovna zadělávala koláče. Koukla po Káče, zástěrou si setřela pot z obličeje a vyždímala ji na rozpálené uhliky, jen to zasyčelo. „Co mi to sem vodiš za ženskou?“ rozkřikla se na čerta, který z toho pekelného jáso tu začal šilhat. Zato koktání mu šlo dobře. Tto... tto... jje.... Kkk... Kkáča.“

Jenže Káča se už oklepala z prvního překvapení, že se ocitla v pekle. Stoupla si před čerta, dala ruce v bok a houkla rozlícené babičce přímo do obličeje. „A pročpak by si mě sem nemohl přivést, madam? Je to snad váš čert, nebo co? A pokud je, tak mi fofrem dejte jiného. Podobného, protože tenhle se mi líbí.“ Babička vypoučila oči a zhluboka se nadechla. Potom zaječela, až to uhasilo nejbližší pekelné plameny: „A ven, ty hubatá obludo!“

*Jenže Káča se k odchodu neměla. Hbitě skočila čertovi na záda a rukama se ho chytila kolem krku tak pevně, že sotva sípal. Tím však nebyl jeho trápení konec. Káča mu do chlupatých uší začala pořvávat písničku: „**Tančil čert – tančil čert – v náruči své Káči, bába se – ulekla – čert má Káču radši.**“ (zpívá se na melodii písničky Skákal pes)*

Další část pohádky zdramatizujeme:

Učitelka si zavolá jedno dítě a uváže mu **šátek**: „*Tak tady máme tu pekelnou **babičku**“.* Učitelka vypráví dál: „*Babička viděla, že sama s Káčou nic nesvede, tak si tedy zavolala na pomoc dědečka ...*“ (dítě zavolá další dítě, to dostane **brýle** (= **dědeček**). „*Dědeček se postavil vedle babičky... zhluboka se nadechl a řekl: (necháme hádat děti, co dědeček řekne), analogicky k předchozímu vyprávění je směřujeme na stejná slova: „A ven, ty hubatá obludo! Jenže Káča spustila stejnou písničku: „Tančil čert...“ (viz text výše na melodii Skákal pes) „A tak zavolali na pomoc **vnuka** (= **baret**), všichni tři opět na Káču zavolali (otázka na děti: *Cože zavolali? (i s dětmi): „A ven ty hubatá obludo!“.* Ale Káča se nedala, opět spustila svoji známou písničku (Káča + děti) opět zpívají „Tančil čert...“.* Pak zavolali **vnučku** (= **mašle**) i s jejími zvířecími miláčky (učitelka vytahuje **pejska a kočičku**). *Kočička si stoupla za pejska, pejsk za vnučku, vnučka za vnuka, vnuk za dědečka, dědeček za babičku. (dětí se seřadí). „Už už chtěla babička dát povel k hromadnému pokřiku, když vtom se zpod otýpky vynořila... (necháme děti tipovat, kdo ... a vytáhneme **myšku** (myška zapíská a šmejdí směrem ke Káče = panence).*

„Jak Káča uviděla myš, začala vyvádět jako pomínutá (Káča vyvádí, jéééééé, myš...) ... a nařídila čertovi, ať ji z toho hrozného pekla plného myši okamžitě odnese. Babička nelenila. Honem otevřela jeden z komínů, aby mohl čert s Káčou pěkně rychle vyletět z pekla. A tak se taky stalo.“

Návazná činnost: Položíme dětem otázku, jestli jim situace připomíná nějakou pohádku (= Pohádka o veliké řepě). Tak si ji teď připomeneme:

Text k předčítání: Veršovaná pohádka O veliké řepě²²

Dědek řepu zasadil
U pole se posadil.
Čekal, čekal,
Mráz ho lekal,
Sluníčka se bál,

Zavolali vnučku, vnučka pejska,
Pejsk kočku, kočka myš.
Chytí se a čekají!
Šepty, šepty, šeptají, neslyšíš?

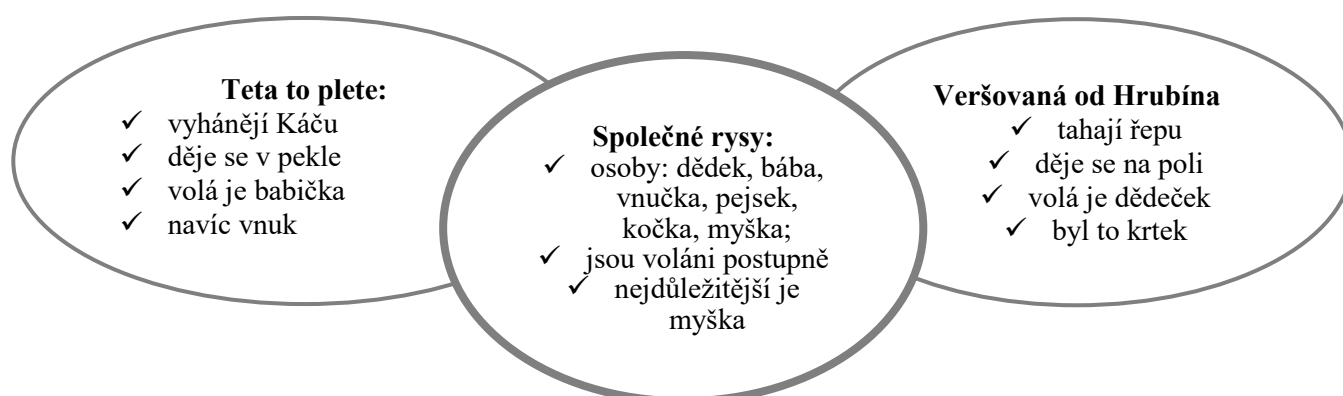
²² František Hrubín: Dvakrát sedm pohádek. Albatros Praha. 1990.

dešti jenom lál.
 Bez večere, bez oběda
 čeká dědeček,
 najednou se hlína zvedá,
 roste kopeček.
 „Bábo, roste řepa!“
 „Prosím tě, co vidíš!“
 „Bábo, což jsi slepá?“
 „Dědku, ty mě šidíš!“

Myšce byla dlouhá chvíle,
 Hopsala si rozpustile,
 Trhla kočkou, kočka pejskem,
 Pejsek vnučkou,
 Vnučka bábou, bába dědkem
 Udělali báb!

Kopeček se ještě chvěje,
 jak se pod ním krtek směje.

Činnosti po skončení četby: Vennův diagram: společné a rozdílné rysy. Na tabuli zakreslíme Vennův diagram, ke každému kruhu dáme jednu ilustraci, aby děti měly usnadněnou orientaci, pak společně s nimi hledáme shody a rozdíly v obou pohádkách.

Obrázek 14: Ukázka Vennova diagramu k lekci 2

Lekce 3 – KÁČA A ŘEPA

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategie vysuzování, hledání souvislostí a shrnování**

Činnosti před čtením: Stručně s dětmi dáme dohromady dosavadní průběh pohádky a místo, kde skončila = Jak se Káča bála myšky, skočila čertovi na záda a vyletěla s ním z pekla ven. *Kam Káča s čertem doletěli?*

Text pro předčítání:

Přistáli přímo doprostřed pole. Tak co s Tebou, Káčo? Drbal se čert mezi rohama. „Co by?“ usmála se Káča, které už otrnulo. „Zatančíme si.“ Čert jen dlouze zavyl a vyčerpaně se svalil do brázdy mezi hroudy. Káča ho ale nemínala pustit. Držela se ho za kožešinu, co měl na zádech, a ta měkoučká a teploučká kožešina způsobila, že Káča tvrdě usnula.

Vtom kolem kráčí sám Lucifer. Přes rameno si nese motyku, nedívá se napravo, nalevo a rovnou míří ke Káčině velké řepě. Došel k ní, obešel ji kolem dokola a povídá: „Tys pěkně vyrostla, holka!“ Řepa na to nic. Lucifer ji motykou trochu podkopal, aby se v zemi tolik nedržela. Pak řepu popadl a snaží se ji vytáhnout. Táhne, táhne, ale vytáhnout nemůže. Pokusil se ji tedy přemluvit písničkou: „Já mám řepu, táhnu v dřepu. Povol, řepo, povol, nedrž se tu. Povol, řepo, povol, nedrž se tu.“ (zpívá se na melodii písničky Maličká su)

Ale řepa nic. Luciferovi nezbyvalo, než si zavolat na pomoc pekelného ministra. Ten přiletěl rovnou z pekla. Stoupl si za Lucifera, Lucifer za řepu a táhnou. Táhnou, táhnou, ale vytáhnout nemohou. A tak řepě opět zazpívali: „Máme řepu, táhnem v dřepu. Povol, řepo, povol, nedrž se tu Povol,

řepo, povol, nedrž se tu.“ (melodie písničky Maličká su). Ale s řepou to ani trochu nehnulo. Dál se držela kořeny pevně v zemi. Proto Lucifer povolal dalšího čerta – správce pekelných kotlů. Ale zase řepu nevytáhli. A tak postupně zavolali: ... **(přerušit)**

A tak postupně přiběhl kotelník, velitel ohnivých hasičů, vrchní čistič kopyt, čertovský kominík, listonoš s kabelou plnou předvolání do pekla, zapisovač čertovin, příkladač pod kotle a kuchař d'ábelských omáček. Celý zástup pekelníků tu byl. Čert držel čerta za ocas, táhli, táhli, řepu vytáhnout nemohli. Pomalu se už smrákalo a unavení čerti polehávali v brázdách, až usnuli. Když to všechno Káčin čert pozoroval, dostal nápad. Nejdřív se ujistil, že Káča na jeho zádech pořád ještě tvrdě spí. Opatrně ji ze sebe sundal a položil hned vedle řepy. Pak nastražil past. Sundal ze zad ovčí kůži a řepu s ní obalil. A pak mocně po čertovsku kýchl. Pole se zatřásl a švestky v nedalekém sadu opadaly. Jen čerty to nezbudilo. Zato Káča byla vzhůru hned a sápal se na kožešinu. Myslela si, že je to ten její čert.

Když zjistila, že ji čert ošidil, nastala mela. Káča vzteky popadla řepu a jedním mocným trhnutím ji vyvrátila z kořenů. Byla to taková rána, že to vzbudilo všechny čerty a ti se raději klidili pryč – zpátky do pekla.

To už tak bývá. Co se nepovede ani hordě čertů, to dokáže jedna pořádně navztekaná Káča.

Činnosti během četby: Na místě vyznačeném v textu přerušíme a klademe dětem návodné otázky zaměřené na to, jaké funkce mohli mít čerti, kteří přiletěli Luciferovi na pomoc. Vycházíme z činností a života v pekle a necháváme také prostor pro fantazii dětí. *Čerti topí pod kotlem. Kdo se o kotle stará?* (kotelník). *Je tam oheň. Co kdyby začalo hořet?* (hasiči) *Kdo hasičům velí?* (velitel ohnivých hasičů) *Mají kopyta. Kdo jim je čistí?* (čistič kopyt) a další: čertovský kominík, listonoš s kabelou plnou předvolání do pekla, zapisovač čertovin, příkladač pod kotle, kuchař d'ábelských omáček).

Lekce 4 – CO SE KÁČA DOZVĚDĚLA O SOBĚ (práce s kartami Lucie Ernestové)

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií usuzování a hledání souvislostí**

Pomůcky: Panenka Káča, 3 karty Lucie Ernestové Udělám si hezký den, Zkušenost, Naděje

Připomeneme dětem Káču, jaká byla (hubatá, ukřičená, hádává, zlá, neupravená, líná... ale také statečná (nebála se čerta). Nikdo není jenom zlý nebo dobrý. A třeba se Káča také změní. Poradíme jí?

Ukážeme dětem 3 karty: Udělám si hezký den, Zkušenost, Naděje. *Proč se pro Káču mohou hodit právě tyto 3 karty?* Necháme děti, aby samy zkusily říkat, co mají karty společného s Káčou? Zároveň dáváme návodné otázky.

Otázky ke kartě Udělám si hezký den: *Jaké měla asi Káča dny? Proč je neměla veselé? Co by mohla udělat, aby se cítila lépe?* (umýt se, učesat, vzít si čisté věci, uklidit světnici, nekřičet na každého, nehádat se, být na lidi kolem sebe milejší, více se smát, užívat si každý den, něco hezkého pro sebe nebo pro někoho udělat. **Poučení z karty:** Jaký den si uděláš, takový ho máš. Můžeš změnit svoji náladu. Dívat se na svět veseleji, užívat si každý okamžik.

Otázky ke kartě Zkušenost: *Co znamená mít s něčím „zkušenost“? Proč jsou zkušenosti důležité? Jakou měla Káča zkušenost s čertem? Proč Káča čertovi věřila?* (neměla nikoho jiného, cítila se sama). *Chtěla ho za muže? Chtěl ji čert za ženu? Měl ji rád? Proč si ji vzal do pekla? Jak to s nimi nakonec dopadlo?* (utekl jí). **Poučení z karty:** Když tě v životě potkají překážky, můžeš se z nich poučit. Neboj se chyb. Kdo nic nedělá, ten nic nezkaží.

Otázky ke kartě Naděje: *Co je to naděje? Proč je naděje důležitá? Změní se Káča? Najde si kamarády a kamarádky? Podaří se jí najít ženicha?* **Poučení z karty:** Je dobré věřit, že věci dopadnou dobře. I když něco někdy dopadne špatně, nebud' smutný/á, příště se to povede.

Obrázek 15: Ukázka karet k lekci 4 (karty Udělám si hezký den, Zkušenost, Naděje)

Navazující aktivita: Děti ve skupinkách vymyslí, jaký byl Káči další život, jak se změnila. Společně zhodnotíme, co měly příběhy společné, co se lišilo.

Nakonec panenku Káču umyjeme, upravíme, oblečeme. Káče to moc sluší. Možná se začne více usmívat. Možná si najde nové kamarády a snad i ženicha ☺

Náměty pro další činnost: Ukážeme dětem originál knihu Pohádky Boženy Němcové a fotku spisovatelky Boženy Němcové. Řekneme, že se narodila velmi dávno – před 200 lety (můžeme připojit poznámku, že je to v době, kdy žil jejich prapraprapradědeček a praprapraprababička), kdy se mluvilo jinak než dnes. Řekneme pár jiných slov z textu (např. děvečka, chasník, dukát, krejcar, sednice), děti se snaží hádat, co /kdo by to mohl/o být. Můžeme přečíst kousek původní pohádky a zeptat se dětí, jak se jim posloučalo. Otázkami směřujeme k tomu, proč se dětem text zdál nezvyklý, můžeme zkusit vysoudit např. obsah některých frází (*sedět ve zlatě, s každým se vadila, bylo to slyšet na deset honů, zůstávala na ocet, pán má pro ni čest, tovaryš je upachtěn atd.*).

Metodický postup práce s pohádkou Čert a Káča připravila Věra Vykoukalová

ROZVOJ ČTENÁŘSKÝCH STRATEGIÍ PROSTŘEDNICTVÍM PRÁCE S POVĚSTÍ

Jak pracovat s pověstmi

Texty pověstí jsou pro předškolní děti náročné na porozumění. Je to dáno jednak jejich jazykovou složkou (délka, použitá stavba vět, slovní zásoba), tak jejich obsahem, který často zmiňuje motivy a skutečnosti dnešním dětem již vzdálené. Nicméně právě tato obtížnost poskytuje učitelům možnost cíleně rozvíjet některé specifické dovednosti porozumění. Vzhledem k tomu, že obtížnější texty některých pověstí by dítě samo zpracovat nezvládlo, učitel mu využíváním čtenářských strategií a modelováním situace může pomoci řešit problémy, které jsou za hranicemi možností dětského porozumění. Tím si dítě zároveň osvojuje dovednosti, které povedou k tomu, že v budoucnu bude schopno porozumět samostatně.

Pověst vždy vybíráme s ohledem na lokální podmínky, děti by měly mít možnost místa z pověsti osobně navštívit, tj. pověst by se měla vztahovat k místu, kde dítě žije či se momentálně nachází (např. pobyt na škole v přírodě). Zároveň by měla být dětem nějakým způsobem blízká – vystupují v ní jim známé pohádkové postavy (např. obr, vodník, čert, apod.), nebo se týká míst, která dobře znají (např. známá dominanta města). Pečlivě vybíráme text, který chceme dětem přiblížit. Takový, který by jim v myslích „ožil“.

Je třeba, aby učitel měl představu, kolik času chce pověsti věnovat. Dodržujeme jednu zásadu – málo času = krátký text. Pokud chceme pověsti věnovat jen jeden den, je lepší číst pouze krátký úryvek a zbytek textu vyprávět, příklad vidíme u aktivity Vyhlídky. Máme-li času více, členíme text do významových celků; opět platí, že nemusíme číst vše, ale můžeme kombinovat vyprávění se čtením vybraných pasáží, jak je patrné u pověsti O založení Plzně. Pasáž ke čtení vybíráme s ohledem na její obsah a na možné využití strategií. Můžeme cílit na rozvoj porozumění prostřednictvím jedné konkrétní strategie, či kombinovat více strategií.

Je třeba se vyvarovat časté chyby učitelů, tj. pokládání kognitivně méně náročných otázek, kterými jen zjistíme, zda děti dávaly pozor a dokázaly si zapamatovat slyšenou informaci. Tyto otázky začínají většinou na zájmena Kdo, Co. Zaměřujeme se na otázky vyšší kognitivní náročnosti, zjišťující příčinu, hodnotící, nutící přemýšlet i nad tím, co vyřčeno nebylo, či bylo jen naznačeno. Druhá častá chyba ze strany pedagogů je přílišné „drobení“ textu, kdy učitelé rozebírají text větu po větě. Je lepší se rozhodnout, jaké strategie jsou nejvhodnější a na ty cílit. Musíme myslet na to, že poslech by měl vždy pro děti být radostný.

Cílem práce s pověstmi je, kromě rozvoje porozumění předčítanému textu a rozvoje slovní zásoby, dovednosti komunikovat, obhájit svůj názor atd., také rozvoj vztahu k místu, kde dítě žije, spojený s rozvojem vnímání morálních hodnot.

Vzhledem ke specifičnosti tohoto literárního žánru jsou předkládané náměty pouze inspirativní. Nicméně při diskusi s učitelkami bylo konstatováno, že tato forma práce se jim jeví jako velmi přínosná, děti na ni dobře reagují, jejich zájem o četbu roste.

METODICKÝ POSTUP PRÁCE S POVĚSTÍ JAK KRÁL VÁCLAV A VODNÍK ROKYTA ZALOŽILI MĚSTO PLZEŇ

Pověst jako literární útvar bývá mnohdy v MŠ opomíjena, což je škoda, neboť skýtá velké možnosti, jak děti přirozeně přivádět k lásce k místu, kde žijí.²³ Předkládané aktivity názorně ukazují, jakým způsobem uchopit náročný text.

Předkládaný materiál byl již realizován ve třídě tří až šestiletých dětí. Je rozdělen do šesti lekcí, které mohou být dále upravovány. Během vlastní realizace jsme reagovali na velký zájem dětí, k některým činnostem jsme se vraceli, takže výsledná doba práce s danou pověstí čítala cca 2 týdny, přestože původní záměr byl kratší.

Níže uvedenou metodiku můžeme také chápat jako vodítko, jakým způsobem s různými pověstmi pracovat a literární útvar pověst dětem představit. Základem je příběh, při jehož předčítání děti využívají čtenářské strategie a rozvíjejí čtenářské dovednosti, doplněný další vzdělávací nabídkou z různých oblastí. Pověst z plzeňského kraje vychází z knihy Dva tucty plzeňských pohádek a pověstí.²⁴

Lekce 1 – U HRADU PLZEŇ

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií hledání souvislostí** (úroveň já–text), **předvídání, usuzování**

Pomůcky pro jednotlivé lekce: obrazový materiál, výtvarný materiál, hudební nahrávky, konstrukční materiál, apod. (podle zvolené aktivity)

Činnost před čtením: Nejprve dětem ukážeme ilustraci z knihy a necháme je předvídat, o čem příběh bude. Pak přečteme název a opět je necháme předvídat, kdo v příběhu bude vystupovat, a zároveň vzpomínat, jaké krále či vodníky znají.

Text k předčítání:²⁵

Mnohé století uplynulo od té doby, jako voda v plzeňských řekách... Jel kdysi českým královstvím král Václav, toho jména druhý český panovník, věkem spíše ještě kluk než král. Země neměla v té době na západní straně silné královské město, jež by dokázalo pomoci Praze v případě útoku nepřátel z tohoto směru. (přerušit četbu) Proto se král se svým průvodem zastavili pod hradem Plzní a začali zkoumat, jak malé město proměnit právě v takovou královskou baštu.

Činnosti v průběhu čtení: Klademe otázky: *Viš, jak dřív vypadala města? Co měla kolem sebe? Proč? Proč myslíš, že král přijel k hradu Plzeň?*

Činnosti po čtení: Klademe otázky: *Měli jsme pravdu, když jsme si mysleli, že král přijel, aby...? Jak myslíš, že to udělá? Co teď budou muset všechno udělat?*

Navazující aktivita: (1) Architekti – návržení stavby hradní věže, zakreslení, poté dle nákresu staví další dítě – čtení a tvorba grafického záznamu. (2) Stavitelé I – ve skupinách postavit hradní zeď / stavbu podle nákresu, počet kostek značek tečkami (rozvoj předmatematických představ; transformace 2D → 3D, počet). (3) Stavitelé II – z dřívěk napodobit světové stavby. (4) Konstrukteři

²³ Využít však můžeme i pověsti nevztahující se k danému místu, jelikož v sobě nesou dostatek magičnosti dětem tolik blízké.

²⁴ Čekanová, M., & Zajáček, Z. (2014). Dva tucty plzeňských pohádek a pověstí: Plzni k jejím 720. narozeninám (Vyd. 2). Plzeň: RLA Stallion.

²⁵ Začali jsme číst přímo na zbytcích plzeňského hradu, v blízkosti rotundy ve Starém Plzenci, kam jsme se vydali na výlet. Ponechávám jako inspiraci pro práci s jinou regionální pověstí.

– stavba rotundy pomocí modelíny a dřívěk, podmínkou je vytvoření střechy (polytechnické vzdělávání).

Obrázek 16: Ukázky navazujících aktivit

Lekce 2 – JELEN

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií předvídání, usuzování**

Činnosti před čtením: Připomene si příběh i odpovědi na otázky, co teď budou muset udělat.

Text k předčítání:

Strávili zde řadu dní, prohlíželi, měřili, mudrovali, debatovali, hádali se. Král už z toho byl poněkud unaven, a tak se jednoho dne vydal sám, bez doprovodu, na projížďku okolními lesy. Slunce už stálo vysoko, když se na palouku před mladičským panovníkem objevil... (přerušit četbu) jelen. Majestátní, krásný dvanáctěrák s parožím souměrným jako královská koruna. Hrdě tam stál, zalit zlatými paprsky, a Václav měl náhle pocit, že před ním stojí sám král plzeňských lesů. Jelen hleděl na panovníka, pak se ladně otočil a třemi skoky zmizel v šeru mezi stromy. Václav pobídl koně a sledoval to nádherné zvíře. Snad jej chtěl skolit, snad se za ním hnal jen puzen nějakou nevysvětlitelnou silou. Jistě je, že šval svého koně houštinami i po stezkách, přes louky a potoky velice dlouho. Jelen mu co chvíli zmizel z očí, aby se vzápětí objevil daleko před ním, jako by na krále čekal. Jak dlouho a kam vlastně Václav jel, nevěděl, náhle si uvědomil, že na kraj padá tma a on je kdesi daleko od města Plzně, kde je celý průvod, jenž jej dozajista už dávno hledá. Jelen se klidně popásal na louce u jakési řeky, pak popošel k proudu, aby se napil. Bezelstně pohlédl králi do očí a znovu sklonil honosné paroží ke štavnaté trávě. Václav pocítil hlad. Celý den nejedl ani nepil. (přerušit četbu) Napadlo ho tedy, že skolí jelena, rozdělá si oheň a maso upeče. Sáhl po zbrani – a v tu chvíli se s ním zatočil svět.

Činnosti v průběhu čtení: Při prvním přerušení čtení vyzveme děti, aby říkaly, co mohl král Václav vidět na palouku. Při druhém se ptáme: *Co bude chtít král Václav udělat? Proč si to myslíš? A co bys dělal na jeho místě? Už ses někdy ztratil?*

Činnosti po čtení: Otázky: *Co si myslíš, že se stalo? Proč?*

Navazující aktivity: (1) Koho mohl Václav vidět v lese – dokreslování druhé poloviny obrázku; (2) Pohybová hra Na jelena (s míčem); (3) překážková dráha „V lese“.

Obrázek 17: Ukázky navazujících aktivit k lekcii 2

Lekce 3 – VÍLY

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií předvídání, hledání souvislostí** (na úrovni text–text), **vizualizace**

Rozcvička: v lese – zahřátí - běh, cval, klus, lezení ve vzporu, přeskakování překážek, slalom (pohyb lesem), průpravné a nápravní cviky motivované lesními zvířaty, lokomoční dovednosti.

Činnosti před čtením: Otázkami připomeneme příběh. *Co si myslíte, že se mu stalo? Jak to bude dál?*

Text k předčítání:

Václav spal. Ležel na měkké trávě, tam, kde se před tím pásł nádherný jelen. Jak dlouho byl v říši snů, nevěděl. Probudily ho dívčí hlasy. Kolem byla černočerná tma, již krájel srpek měsíce svým stříbrným svitem. Nebe bylo poseté diamanty hvězd, kdesi blízko šuměla řeka a voněl les.

„Podívejte, spáč,“ řekl jeden dívčí hlas.

„Vzbudíme ho?“ zeptal se druhý.

„Je tak krásný. Nechme jej spát,“ namítl třetí.

„Ne, zatančíme si s ním,“ rozhodl čtvrtý. (přerušit četbu)

Král otevřel oči. Skláněly se nad ním čtyři tváře, jemné, krásné, mladinké. A čtyři páry rukou jej začaly hladit a lákat, aby vstal.

„Kdo jste?“ zeptal se opatrně.

„Není to jedno?“ zasmála se jedna zvonivě a zatočila se, až jí lehounké šaty vlály jako vánek. Byly celé bílé jako průzračný vzduch všude kolem.

„A kdo jsi ty?“ zeptala se druhá, s vlasy zlatými jako lány obilí.“

„Že si s námi zatančíš?“ žadonila třetí, s očima zelenýma jako tůně.

„neodmítej, tak dobře sis ještě nikdy nezatančil,“ vábila čtvrtá, se rty rudými jak vlčí máky.

Král omámeně vstal. Dívky začaly kolem něj kroužit a tančit, lehoulince se vznášely nad trávou, vířily v kruzích kolem něj. Václav se hned otáčel za vzdušně bílou, hned za zemsky zlatou, pak za vodově zelenou i za ohnivě rudou. Hlava se mu točila, víc než těch pár barev už z divoženek nevnímal.

Činnosti během čtení: Otázky: *Kdo to mohl být? Proč si to myslíš? Jaké jsou víly, co o nich víš? Znáš nějakou pohádku o vilách, jaké byly?*

Činnosti po čtení: Připravíme dětem různý materiál pro dekupáž²⁶. Děti se rozdělí do skupin, vyberou si, jakou by si chtěly udělat vílu. Znovu přečteme odpovídající popis každé víly a necháme děti vybrat vhodný materiál a z něj společně vytvořit podobu dané víly.

Obrázek 18: Činnosti po čtení k lekci 3: Víly (technika dekupáže)

Navazující aktivity: Tanec Václava a víl, pohybová improvizace vyjadřující charakteristiku postav.

²⁶ Dekupáž je technika založena na dekorování menších objektů lepením barevných výstřižků papíru a jejich kombinací s malbou apod. Dnes je slovem „dekupáž“ často označovaná tzv. „ubrousková technika“ využívající potištěné ubrousky na dekoraci nejrůznějších předmětů.

Lekce 4 – VODNÍK ROKYTA

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií usuzování, hledání souvislostí** (na úrovni text–text), **vizualizace** a **hodnocení**

Činnosti před čtením: Pomocí otázek si připomeneme příběh.

Text k předčítání:

„Tak dost,“ zahromoval najednou kdosi od vody. „Holky jedny potřeštěné! Copak nevíte, kdo to je?“

Tanec ustal. Víly stály jako čtyři malé holky, které právě hubuje přísný táta. Král zavrával a pokusil se po divokém tanci stát rovně. Na měsícem osvětleném břehu řeky před ním stál statný vodník. **(přerušit četbu)** Ne nějaký utápnutý zelený mužik Žbluňk, jaké Václav znal z pohádek, jež mu ještě před nedávnem vyprávěla jeho chůva. Tohle byl chlap jako hora, v ruce se mu lesklo žezlo z pěny, zelený kabátec až na paty zdobily zelené, červené, bílé a žluté stuhy, knoflíky se leskly, jako by byly zlaté. Na první pohled vládce vodní říše. **(přerušit četbu)**

„To je král Václav, holky bláznivé,“ zahromoval vodník znovu. Panenky jako by se vsádky do trávy. „Liběj vodpustit, veličenstvo. Dcerky jsou potřeštěné, utancovaly by vás,“ lehce se králi uklonil. Václav úklonu opětoval.

„Já jsem Rokyta, pán všeho vodstva. Jako já vládnu zdejšími vodám, rybám, žábám, rakům, vílám, vodníkům a různé drobné havěti, tak král Václav vládne lidem ve své zemi,“ dodal směrem ke svým dcerám.

„Zabloudil jsem,“ řekl král. „Vyjel jsem z Plzně, štvál jsem se za jelenem a přijel sem. Nevím, kde jsem, jak daleko je můj průvod. Únavou a hladem jsem usnul.“

Vodník jen pokýval hlavou, jako že o štvání ví své, luskl prsty a před králem stál plný koš jídla. „Ať ti chutná. V klidu se vyspi a já ti ráno ukážu, co chceš vidět. A holky spát!“ dodal přísně, zase se lehce uklonil a zmizel v řece.

Činnosti během čtení: Při prvním přerušení se děti ptáme, co všechno ví o vodníkovi. *Jak vypadá? Co má rád? Co dělá? Jaký je? Je zlý, hodný? Jaké znáš o něm pohádky?*

Při druhém rozdělíme děti do skupin, každá dostane jeden obrázek vodníka. Společně pak mají rozhodnout, zda mají (či nikoliv) obrázek Rokyty. Nejprve přečteme popis celý a necháme děti rozhodovat a jejich rozhodnutí odůvodňovat. V případě potřeby pomáháme otázkami a hledáme oporu v textu. Na závěr všechny obrázky dáme na tabuli a ještě jednou se všemi dětmi projdeme. Znovu čteme text popisu a společně kontrolujeme, do jaké míry se shoduje s ilustrací. (obrázky vodníků v příloze)

Činnosti po čtení: Zeptáme se dětí, *jaký Rokyta byl? Zlý nebo hodný? Proč si to myslíš?*

Poté děti ve skupinách vytváří z různého materiálu vodníka Rokytu, aby odpovídal popisu v textu. Po ukončení práce společně hodnotíme, do jaké míry se nám podařilo úkol naplnit (např. zda má žezlo) a také, jak se jim společně pracovalo, co bylo těžké, lehké a proč.

Obrázek 19: Navazující činnosti k lekci 5: Vodník Rokyta dle popisu v textu

Lekce 5 – MÍSTO PRO MĚSTO

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií hledání souvislostí** (na úrovni text–text, já–text) a **usuzování**

Rozvička: U vody – zahřátí - lokomoční dovednosti (plavání, potápění, cákání vody, brodění apod.), průpravné cviky na motivy ryb a jejich pohybu pod vodou.

Činnosti před čtením: stručně připomeneme průběh příběhu.

Text k předčítání:

„Tohle místo ti, králi, dávám za prostor pro město, jaké chceš vystavět. Bohaté, hrdé, nedobytné,“ ve vodníkově hlase zněla hrdost nad městem, jež králi ukazoval. Stáli v nepřiliš hostinném kraji, kde se splétala a větvila ramena několika řek, vlhké břehy a bažiny splývaly s hustými lesy, komáři štípali Václava jako o závod.

„Tady?“ protáhl král Václav poněkud s odporem. **(přerušit četbu)**

„Je tu dostatek vody, aby město nikdy nemohlo být umořeno žizní. Je tu dostatek kanálů, které je ochrání stejně dobře jako pevné hradby. Je tu voda tak dobrá, že poslouží kuchařkám, pradlenám, hospodyním, koželuhům, soukeníkům, řezníkům i těm, kdož budou vařit pivo. A poradí si s každým ohněm,“ vypočítával Rokyta jistě.

„Pojedme pryč. Tady město být nemůže.“

Činnosti během čtení: Otázky: Proč si myslíš, že se místo králi nelíbilo? Kde ty bys chtěl/a postavit město? Kdybys byl/a vodníkem, proč bys to místo chválil/a, co bys královi řekl/a?

Činnosti po čtení: Otázky: Proč se král takto rozhodl? Co si myslíš o jeho rozhodnutí?

Lekce 6 – ÚMLUVA

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií hledání souvislostí** (na úrovni text–text, já–text) a **usuzování**

Činnosti před čtením: stručně necháme děti připomenout průběh příběhu, pokud je třeba, pomáháme otázkami.

Text k předčítání:

Nad soutokem si král povšiml skupiny lidských obydlí. Kázal zastavit a opatrně k nim vystoupal. Mezi domy si hrály děti, ukoptěné, s rozbitými koleny, ale spokojené. Z jednoho domku vyběhla žena v bílé sukni, za ní se linula vůně chystaného pokrmu.

„Pozdrav pámbu,“ řekl.

„Dejžto, dejžto,“ pokýval hlavou stařík, kterého král nejprve přehlídl.

„Dědečku, jak se vám tu žije? Není tu moc vlhko? Komáři? Velká voda?“ začal se Václav vyptávat. Staroušek jen zakroutil hlavou:

„Ale co tě nemá, mládenče. Tady je boží klid. A spousta ryb. Nikdy nemáme hlad, ani když se na poli neurodí.“

Po celou cestu zpátky do vodníkovy domova nepromluvil panovník jediného slova. Až na břehu vodníkovi Rokytovi řekl: **(přerušit četbu)** „Dobrá. Uděláme úmluvu: postavím město nahoře nad deltou. Slib mi ale, že je navždy ochráníš před velkou vodou. Řekni si, co za to pro tebe mohu udělat já.“

„Človíčku smrtelný,“ pousmál se zelený chlapík. „Ochrana nového města bude v rukou jeho obyvatel. Dokud budou sami své město spravedlivě a moudře spravovat a přitom budou stát věrně při svém králi, dotud já je budu ochraňovat před silou čtyř řek. Pakli ale přední mužové města

*propadnou mamonu a honbě za světskou mocí a slávou, pak jim mé řeky dají za vyučenou. Platí? “
Král se chvíli zamyslel, pak natáhl k vodníkovi pravici: „Platí.“*

Činnosti během čtení: Při přerušení se zeptáme: *Jak si myslíš, že se Václav rozhodl? Jak bys ho přemluvil, aby postavil město na místě, co mu ukázal vodník?*

Činnosti po čtení: Práce s úmluvou – co je to „úmluva“? Odvozujeme význam z dětem známějších slov. *Co chtěl vodník slíbit? Jak se my můžeme starat o město? Jak o školku?* Společně takovou úmluvu sepíšeme (variace na tvorbu třídních pravidel)

Navazující aktivity: Tvorba komiksu – děti si vyberou, jak by se chtěly podílet, někdo vytváří pozadí roztíráním a mísením barev, někdo kreslí, někdo vymýšlí text, někdo dialogy. Následně podle obrázků děti příběh vyprávějí, případně ho předvedou pomocí dramatizace či narativní pantomimy.

Obrázek 20: Činnosti po čtení: Práce s úmluvou

Obrázek 21: Navazující aktivity: Tvorba komiksu

Metodický postup práce s pověstí Vodník Rokyta připravila Eva Rybářová

METODICKÝ POSTUP PRÁCE SE SOUBOREM POVĚSTÍ O VYHLÍDKÁCH

Soubor pověstí o regionálních vyhlídkách je rozdělen do dvou lekcí a je připraven pro děti v MŠ ve věku 5–7 let. Velmi vhodné je si nejprve naplánovat na některou z vyhlídek výlet a na místě dětem zprostředkovat pověst, která se váže k danému místu. Poté následuje buď na místě, nebo v MŠ práce s textem. Úkoly a otázkami vztahujícími se k přečtenému textu a prostřednictvím čtenářských strategií u dětí rozvíjíme nejen porozumění a předčtenářské dovednosti, ale ovlivňujeme také jeho postoje a vztah ke krajině a místu, kde dítě žije.

Lekce Vyhlídka Skalní hrad u Oldřichova v Hájích je rozpracována na ukázkou do leporela. Objevujeme vyhlídky mého regionu, ve kterém jsou personalizované úkoly. Učitelka předčítá pověst²⁷, poté pokládá otázky k textu, společně s dětmi pracují s obrázky klíčových slov (zbrojnoš, vlčí mák, loupežník apod.), děti se učí napsat své jméno do leporela, dokreslují vlastní podobu, plní úkoly v přírodě, pozorují živočichy, vytváří si miniherbář, vizualizují podobu hlavních postav pověsti, hledají v mapě polohu Skalního hradu, do obálky si schovávají vlastní poklad z výletu (korálek, kamínek, minci) atd.

Lekce 1 – VYHLÍDKA SKALNÍ HRAD U OLDŘICHOVA V HÁJÍCH

Dílčí cíl: rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím **strategií hledání souvislostí** (na úrovni text–text), **shrnování** a **usuzování**

Činnosti před čtením: Otázkami motivujeme: *Už jste někdy slyšeli slovo vyhlídka? Co tam lidé dělají?* (vyhlížejí, rozhlížejí se, dívají se, koukají se...). *Odkud ještě můžete vidět daleko do kraje?* (vysoký kopec, skála... vysoký dům, věž, komín... letadlo, balón...) *Co mají společného?* (lidé jsou nahoře a dobře vidí). V přírodě se taková místa dají najít. Nazývají se vyhlídky. Aby byly bezpečnější a někdo odtud nespadol, postavili na nich lidé schody, zábradlí, držadla atd. (někdy i kříž, aby připomínal nějakou dobrou či špatnou událost).

Ukážeme dětem fotku: Jednu takovou vyhlídku vidíme na obrázku. *Co vám připomíná?* (dovedeme děti k tomu, že vypadá trochu jako hrad) a vyprávíme pověst.

Obrázek 22: Skalní hrad u Oldřichova v Hájích (Liberecko)

²⁷ Vyprávění je možné doprovodit dobovou hudbou z CD, případně propojit s vlastním hudebním doprovodem na klavír, kytaru či flétnu nebo připravit dramaturgii.

Texty k předčítání

O dívce ze skalního hradu²⁸

Cesta hlubokými bukovými lesy z Oldřichova v Hájích do Frýdlantu bývala velmi nebezpečná. Ve skalách a skalních jeskyních sídlili loupežníci a čekali na každého pocestného nebo kupce, který šel nebo jel kolem. To potom vyskočili, milého kupce přepadli a obrali o všechno zboží, které měl. Jen taktak že si holý život zachránil.

Jedna skála se loupežníkům obzvlášť líbila: byla nahoře pěkně placatá a byla na ní postavena dřevěná stavba. Dříve patřila frýdlantským pánům, ale ti ji už dávno opustili, právě proto, že v okolních lesích bylo tak nebezpečno. Loupežníci si ji zabrali a měli odtud pěkný výhled po kraji. A tak ti lotři odtud pohodlně napadali všechny, kdo se tudy ubíral.

Aby mohli kupci bezpečněji projet a loupežníkům se ubránit, domluvili se a projížděli společně jako celá kupecká karavana. Loupežníci ale byli odvážní a často si troufli i na takovou kupeckou karavanu.

A to se také jednoho dne stalo. S karavanou jela krásná kupcova dcera. Jakoby loupežníkům nestačilo ukradené zboží! Unesli i tu krásnou dívku a zavřeli ji do dřevěného domku. Musela jim sloužit a vařit. Jednou se ale stalo, že došly zásoby jídla. Loupežníkům nezbylo nic jiného, než poslat dívku do blízkého Frýdlantu na trh. Sami byli líní tam zajít a navíc se báli, že je někdo pozná, chytí a zavře do vězení. Proto s dívkou poslali jen jednoho z nich a ten ji nespustil z očí.

Dívka ve městě Frýdlant uviděla krásného rytíře, zamilovala se do něj a rozhodla se, že pomocí lsti prozradí doupě loupežníků. Vše potřebné nakoupila, a hned na kraji města u pole natrhala zralé vlčí máky plné semínek. (přerušit čtení)

Cestou zpátky do skal dívka nenápadně upouštěla semínka vlčích máků. A o pár týdnů později se z Frýdlantu až k loupežnické jeskyni táhla jako červená nit řada vlčích máků. Frýdlantská družina zbrojnošů se vydala po směru vzrostlých květin, hrad ve skalách dobyla a loupežníky zajala.

Činnosti během čtení: Otázky: *Co je to lest? Vzpomeneš si na nějakou pohádku, kde někdo udělal na někoho lest? (vlk v Červené karkulce na babičku a poté i na Karkulku, v Perníkové chaloupce děti na bábu, v Sedmero neposlušných kůzlátkách vlk na kůzlata a kůzlata na vlka, v Princezně na hrášku královna na princeznu aj.) Udělal/a jsi někdy na někoho lest? Jakou lest vymyslela dívka? Proč trhala vlčí máky plné semínek? Co asi řekla loupežníkovi, který ji hlídal?*

Činnosti po čtení:

(2) Klíčová slova: Děti sedí v kruhu, uprostřed jsou obrázky klíčových slov z textu pověsti lícem dolů. Děti postupně obrací obrázky, říkají kdo / co to je a v jaké souvislosti se slovo objevilo. Učitelka může přečíst 1–3 věty v okruhu slova. Slova: bukový les, kupec, loupežník, kupecká karavana, město Frýdlant, vlčí máky, zbrojnoš.

(1) Dovyprávění příběhu. *Jak to dopadlo s dívkou z hradu?* Podle uvážení buď přečteme konec pověsti a necháme děti vymyslet vlastní – optimističtější – konec příběhu, nebo rovnou necháme děti konec vymyslet. Můžeme naznačit různé alternativy řešení: a) Dívka zůstala na hradě; b) Dívka odešla žít do Frýdlantu; c) Dívka se vrátila domů k rodičům. Vždy rozebíráme proč, s kým a jak tam dále žila.

²⁸ Podle pověsti v knihách Romana Karpaše *Knihy o Liberci* a Miloslava Nevrlého *Knihy o Jizerských horách* volně upravila Věra Vykoukalová

Závěr dle pověsti (nemusíme použít):

Dívka se však svého rytíře nedočkala – když zbrojnoši přitáhli na hrad, pochopil vůdce bandy její zradu a pronásledoval ji po skalách. Ve chvíli, kdy se ocitla na kraji žulové stěny, jí uklouzla noha a dívka se zřítíla ze skal dolů.

Navazující činnosti:

Leporelo: Karty leporela k nastříhání a nalepení naleznete v příloze. Rozměr navrženého leporela je 9 cm (v) x 72 cm (š). Leporelo je harmonikově skládaná kniha, zpravidla bohatě ilustrovaná, s variabilním, ale spíše menším rozsahem textu a nízkým počtem stran. Každá ilustrace, popř. fotografie se nachází na samostatné straně. Jednotlivé strany jsou navzájem slepeny či sešity za boční okraj, takže celou knihu lze složit do balíčku nebo rozložit do dlouhého pruhu. Jednotlivé strany leporela jsou vyrobeny z tvrdého papíru, kartonu, čtvrtky, aby se tak prodloužila jejich životnost při častém používání a hodila se do rukou dětí²⁹. Leporela a obrázkové knihy byly oblíbené zejména v 90. letech 20. století a obliba pokračuje do současnosti. K tomuto integrovanému literárnímu žánru se přiklání celá řada autorů (Rousková, 2014). Dětskému vnímateli mohou přinést jednoduchý příběh lidských osudů, který nepostrádá hloubku a tajemství.

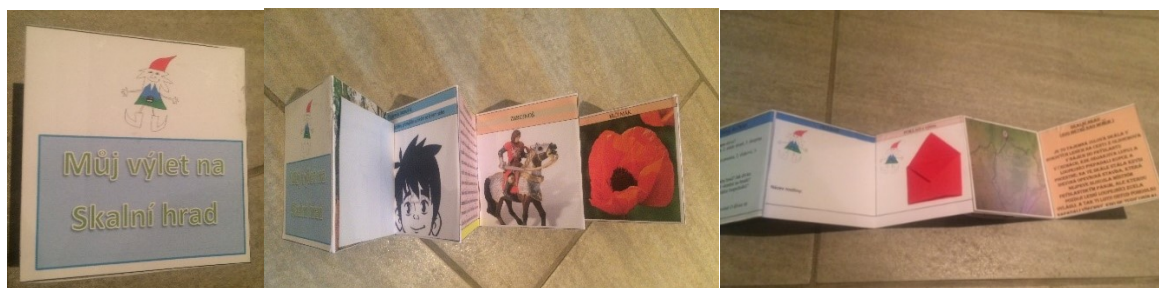
Popis postupu tvorby leporela

Na výrobu leporela potřebujeme čtvrtku A1, nůžky, dlouhé pravítko, lepidlo, voskovky nebo pastelky, pracovní list s obrázky a texty. Ze čtvrtky odměříme pruh o výšce 9 cm a délce 72 cm (8 x 9 cm). Postupně přehýbáme pruh po 9 cm, až nám vznikne 8 po sobě jdoucích čtverců v rozměru 9 x 9 cm.

Obrázek 23: Prázdné leporelo, skřítek, průvodce leporelem

Pracovní list nastříháme na jednotlivé čtverce a nalepíme postupně na všechny strany leporela z jedné i druhé strany tak, aby na sebe texty i obrázky navazovaly. Při plnění úkolů a čtení textu postupujeme v pořadí leporela. Následně se s leporelem můžete vydat na výlet (v našem případě na Skalní hrad) a přímo na místě si pověst přečíst. Součástí leporela je i miniherbář, poznávání rostlin a živočichů.

Obrázek 24: Leporelo připravené před výletem

²⁹ Název leporelo je odvozen od postavy Leporella z opery Don Giovanni Wolfganga Amadea Mozarta. Leporello byl sluha dona Giovanniho.

Další náměty:

Při práci s leporelem je možné uplatnit vlastní tvořivé nápady a nechat děti uplatnit vlastní tvůrčí fantazii. Leporelo se dá neomezeně rozšiřovat, zkracovat, doplňovat, přetvářet nebo kombinovat. Je možné volit různé texty jakýchkoli žánrů pro děti předškolního věku (poezie, bajky, pohádky), nechat děti přidávat vlastní ilustrace a vizualizace.

Lekce 2 – DALŠÍ VYHLÍDKY

Dětem je vhodné představit i další místa v regionu, ke kterým se vážou pověsti, příběhy, paměti atd. Doporučujeme navštěvovaná místa sjednotit do společného tematického rámce, tj. zaměřit se na podobné typy, aby měly děti možnost komparace, např. téma vyhlídky, téma rozhledny, téma hrady, téma vodní toky atd. a systematicky je dětem představovat. Vždy je ale třeba rozvíjet dovednost pracovat s informacemi v textu, tj. vlastními příklady práce s textem učít děti používat čtenářské strategie napomáhající hlubšímu porozumění.

Zde dáváme pro inspiraci stručný obsah pověstí vztahující se k dalším vyhlídkám v Jizerských horách³⁰. Krátké pověsti se přímo nabízí pro práci ve skupinách a následné komparaci získaných informací. Necháváme na učitelích, aby zkusili pověsti zpracovat dle autory dříve nabízených inspirací.

Texty k předčítání

Skalní vyhlídka Pytlácké kameny

Pověst vypráví o pytlákovi Hennrichovi, který žil v Jizerských horách na začátku 19. století. Říkalo se o něm, že je silný, že má zrak jako ostrůž a nikdy nemine cíl. V lese si tajně postavil chatrč z kmenů stromů a odtud chodil pytláčit do okolí. Hajní se ho snažili chytit, ale marně. Kdykoli po něm vystřelili, vždycky minuli cíl. A tak lidé začali věřit, že je Hennrich nesmrtelný. Až jednou měl velkou smůlu. Zrovna když si šel do vzdálené studánky pro vodu, uviděl ho hajný a střelil po něm. Hajný se však neodvážil k pytlákovi ani přiblížit, aby se podíval, jestli trefil, a tak ho našli za několik dní. Od té doby se skalním kamenům, pod kterými měl Hennrich chatrč, říká „pytlácké kameny“.

Skalní vyhlídka Dračí kámen

Pověst vypráví o drakovi, který se usídlil ve skalách nad Kateřinkami. Každý rok mu lidé museli přivést krásnou dívku, aby jim dal drak pokoj. Jednoho dne se ale se zlou potázal. Byla vylosovaná dívka, kterou miloval silný a chytrý myslivecký učedník. Ten se s drakem utkal a draka těžce zranil. Před smrtí ale drak vztekem a bolestí rozdrtil velké žulové kameny u své sluje a ty se dodnes válí po okolí a připomínají, co se tehdy stalo.

Skalní vyhlídka Jezdec

Na skále nedaleko cesty z Liberce na Frýdlant byl postavený dřevěný hrádek. Nejdříve sloužil jako strážný hrádek, aby zajišťoval obyvatelům i pocestným lidem ochranu. Protože kateřinské údolí je v těchto místech velmi úzké a nehostinné, za nějaký čas zůstal hrádek bez pána. Úkryt na takovém místě se ale velmi hodí loupežníkům, protože mají pěkný přehled, kdo jede po cestě, a také jsou ve výšce pěkně chráněni. A tak se to stalo i zde. Na hrádek se nastěhoval loupeživý rytíř, který se svými

³⁰. Podle pověstí v knihách Romana Karpaše *Knihy o Liberci* a Miloslava Nevrlého *Knihy o Jizerských horách* volně upravila Věra Vykoukalová

kumpány okrádal pocestné. Když je jednoho dne přepadla družina vojáků, vůdce lupičů zachránil jeho statečný kuň, který skočil do hlubin a jezdce odvezl do bezpečí. Dodnes je prý na skále otisk jeho kopyta

Metodický postup práce se souborem Vyhlídky připravily Jolana Ronková a Věra Vykoukalová

Přílohy k leporelu Vyhlídky O dívce ze skalního hradu

			<p>O dívce ze Skalního hradu Jednou vůdce lupičů při přepadení kupecké karavany unesl krásnou dívku; musela potom celá dlouhá léta žít s loupežníky a chodit občas pěšky pro zásoby do Frýdlantu. Ve městě však jednou potkala rytíře, zamilovala se do něj a rozhodla se loupežníky opustit a nechat je potrestat. Cestou z města nenápadně upouštěla semínka vlčích máků; o pár měsíců později se frýdlantská družina vojáků vydala po směru vzrostlých květin, které ze semínek vyrostly, a hrad ve skalách dobyla. Dívka se však svého rytíře nedočkala – když zbrojnoši přitáhli na hrad, pochopil vůdce bandy její zradu a pronásledoval ji po skalách. Ve chvíli, kdy se ocitla na kraji žulové stěny, jí uklouzla noha a dívka se zřítila ze skal dolů.</p>
LOUPEŽNÍK	ZBROJNOŠ		<p>SKALNÍ HRAD (600 metrů nad mořem)</p> <p>Je to tajemná žulová skála v bukových lesích na cestě z Oldřichova v Hájích do Frýdlantu v Čechách, kde odjakživa lupiči a loupežníci přepadali kupce a pocestné; na té skále stála kdysi dřevěná opevněná stavba, která nejprve sloužila místním frýdlantským pánům, ale kterou později lesní loupežníci zcela ovládli. A tak ti loři odtud pohodlně napadali všechny, kdo se tudy ubíral.</p>
		<p>Jak asi dívka ze Skalního hradu vypadala?</p>	<p>Dívej se cestou dobře. Možná uvidíš nějakého lesního živočicha... Nakresli si ho. Obrázky vybarvi.</p>
HERBÁŘ	POKLAD z výletu		
		<p>Název rostliny:</p>	
	<p>Úkoly ke čtení</p> <p>Před čtením 1/ Co znamenají tato slova? karavana - 1. kočár, 2. stádo slonů, 3. skupina kupců zbrojnoši - 1. divoká prasata, 2. sluhové, 3. vojáci</p> <p>Při čtení 2/ Kde přesně leží Skalný hrad? Jak dívka potrestala bandu za její věznění na hradě? Jak se jí za to pomstil vůdce loupežníků?</p> <p>Po čtení Vymyslete nový název pověsti O dívce ze skalního hradu</p>	<p>To jsem já. Jmenuji se</p> <p>Poslouchám, přemýšlím a dívám se kolem sebe.</p>	<p>Vlčí mák</p>
<p>To jsem já. Jmenuji se</p>	<p>Nakresli, jak asi vypadal poklad loupežníků.</p>		
<p>Poslouchám, přemýšlím a dívám se kolem sebe.</p>			

Obrázek 25: Ukázka učitelkou připraveného a realizovaného leporela

Závěr

Podpora rozvoje čtenářství a čtenářské pregramotnosti je jedním z klíčových cílů předškolního období. Tyto cíle jsou uvedeny nejen v RVP PV, ale jsou formulovány i v řadě výzkumů zaměřených na sledování tohoto období, které jsou realizovány především v zahraničí. Dá se tedy předpokládat, že současné snahy o revizi RVP PV povedou k ještě výraznější podpoře čtenářství a čtenářské pregramotnosti a doufejme, že se tato proměna brzy stane i výzkumným cílem u nás.

Významným prostředníkem pro naplňování již zmiňovaných cílů je rozvoj čtenářských strategií, které jsou primárně určené pro školní výuku čtení. Ukazuje se však, že při vhodném metodickém uchopení mohou být velmi podporující právě při rozvoji zájmu o čtení, o „práci“ s textem atd. i v předškolním vzdělávání.

V publikaci jsme se pokusili přiblížit konkrétní metodické postupy, jak s čtenářskými strategiemi při předčítání vhodně pracovat. Nabízené metodické postupy jsou v praxi ověřené a je třeba je vnímat jako jednu z možných inspirativních možností, která může být v předškolním období využívána.

Za velmi významné se považuje nejen využití uvedených postupů při práci učitele se skupinou předškolních dětí, ale také v rodinách s předškolními dětmi. Za vhodné považujeme představit tyto metody práce rodičům na konkrétních ukázkách přímo s dětmi, vysvětlit jim smysl a cíle těchto postupů a nabídnout jim další konzultace. Přínosné mohou být také společné workshopy pro rodiče a děti, při kterých se navzájem inspirují svými aktivitami založenými na metodických postupech rozvoje čtenářských strategií a čtenářství dětí vůbec. Právě reflexe vlastních postupů a jejich sdílení s ostatními rodiči či s učitelem se ukazují jako velmi podnětné a posilující pro hledání vlastní cesty.

V závěru si dovoluujeme shrnout, že veškerá činnost musí být pozitivně motivační, musí děti zajímat a je velmi dobré, pokud se do ní podaří zapojit i rodiče, sourozence, kamarády atd.

Nezapomínejme na individuální rozdíly mezi dětmi a v rámci možností respektujme jejich rozličné obsahové zájmy při volbě knih, ale i při předčítání zvolených úseků a následné diskusi.

Jen tak bude práce s texty pro děti lákavá, budou z ní mít radost a přinese požadované výsledky.

Ať se Vám práce s dětmi a případně i jejich rodiči opravdu daří!

Autorský tým

Literatura

AFFLERBACH, Peter, P. David PEARSON a Scott G. PARIS, 2008. Clarifying Differences Between Reading Skills and Reading Strategies. *The Reading Teacher* [online]. 6(5), 364-373 [cit. 2015-10-01]. DOI: 10.1598/RT.61.5.1. ISSN 0034-0561 print / 1936-2714 online. Dostupné z: <http://northfieldtownshipschools.pbworks.com/f/Difference+between+reading+skills+and+strategies.pdf>

BŘEZINOVÁ, Ivona. *Teta to zase plete*. 3. vydání. Albatros Praha, 2018, 62 s. ISBN 978-80-00-05142-0.

ČECH, Pavel. *O čertovi*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2014. 72 s. ISBN 9788087595275.

ČEKANOVÁ, Markéta a Zdeněk ZAJÍČEK. *Dva tucty plzeňských pohádek a pověstí: Plzni k jejím 720. narozeninám*. Vyd. 2. Ilustroval VHRSTI. Plzeň: RLA Stallion, 2014. ISBN 978-80-260-6805-1.

ČERNÍK, Michal. *Tik, Ťak, Ťuk: pohádky o třech tučňácích*. Praha: Knižní klub 2016. ISBN 978-80-242-5474-6.

DROPPOVÁ, Gabriela, 2015. Dobrá otázka = dobrá odpověď: aneb Jak vychovávat děti ke kritickému myšlení. *Poradce ředitelky mateřské školy: aktuální informace a praktické rady pro řízení mateřské školy*. Praha: Forum, IV(7), 6. ISSN 1804-9745.

DUKE Nell. K., & PEARSON, P. David. (2009). Effective practices for developing reading comprehension. *Journal of education*, 189(1-2), 107-122.

HRUBÍN, František. *Dvakrát sedm pohádek*. Ilustroval Jiří TRNKA. Praha: Studio trnka, 2015, 54 s. Edice Jiří Trnka. ISBN 978-80-87678-25-1.

KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. *Krása nesmírná*. 10. vyd., 3. vyd. v Albatrosu. Praha: Albatros, 1998, 156 s. ISBN 80-00-00564-6.

KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Dialog Liberec, 1996. 664 s.

KOPECKÁ, Jana. Čteme s porozuměním každý den. *Kritické listy: občasník pro kritické myšlení*. Praha: Kritické myšlení, 2013, (50): 2. ISSN 1214-5823.

KOŠTÁLOVÁ, Hana. Efektivní výuka ke čtenářské gramotnosti vyžaduje práci s čtenářskými dovednostmi. *Kritické listy. Občasník pro kritické myšlení ve školách*. 2007, (27), s. 4-6. ISSN 1214-5823

KOVAŘÍKOVÁ, Ludmila. *Čtenářská gramotnost- Čtenářské strategie: Metody vhodné k vytváření představ* [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: [/www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-24](http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-24).

MARTIN, George R. R. *Ledový drak*. Ilustroval Luis ROYO, přeložil Lenka NĚMEČKOVÁ. Praha: Argo, 2015, 116 s. ISBN 978-80-257-1465-2.

MOTLOVÁ, Milada, ed., *Český špalíček pohádek, říkadelských hádanek, přísloví a písniček*. Praha: Knižní klub, 2011. 321 s. ISBN 9788024229362.

MCNAMARA, Danielle, ed., 2007. *Reading comprehension strategies theories, interventions, and technologies*. New York: Lawrence Erlbaum Associates. ISBN 9781410616661

NATIONAL READING PANEL: teaching children to read : an evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction : reports of the

subgroups, [2000]. Washington, D.C.: National Institute of Child Health and Human Development, National Institutes of Health. NIH publication, no. 00-4754.

NĚMCOVÁ, Božena, ERBEN Karel Jaromír: *Nejkrásnější pohádky*. Československý spisovatel: 2009. ISBN: 978-80-8739-101-3.

NEVRLÝ, Miloslav. *Kniha o Jizerských horách*. 3. vyd., 1. vyd. v nakl. Civitas. Janov nad Nisou: Civitas, 1996, 396 s. ISBN 80-902086-3-0.

PEARSON, P. David. (1991). Developing expertise in reading comprehension: what should be taught?: how should it be taught?. *Center for the Study of Reading Technical Report; no. 512*.

ROUSKOVÁ, Alena. *Leporelo – současná česká tvorba pro děti: bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra výtvarné výchovy. 2014. 46 s.

ŠAFRÁNKOVÁ, K. Jak modelovat čtenářské strategie. *Kritické listy: občasník pro kritické myšlení*. Praha: Kritické myšlení, 2010, 2010(36): str. 28-31. ISSN 1214-5823.

TOMKOVÁ, Anna, 2007. *Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení v primární škole: distanční text*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 97 s. ISBN 978-80-7290-315-3.

TOMPKINS, Gail E, c2006. *Literacy for the 21st century: a balanced approach*. 4th ed. Upper Saddle River: Pearson Education, xxi, 537 s. ISBN 0131190768.

TRNKA, Jiří; TRNKOVÁ Klára. *Trnkův špalíček*. Praha: Studio trnka, 2011. ISBN 978-80-87209-92-9.

Název	Rozvoj čtenářské pregramotnosti prostřednictvím čtenářských strategií; Metodická příručka pro učitele mateřských škol pro práci s pohádkou a pověstí
Autorský kolektiv	Radka Wildová, Věra Vykoukalová, Eva Rybářová, Jolana Ronková, Radka Harazinová
Vydavatel	Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
Schváleno	Klára Uličná
Vyšlo	2019
Počet stran	57
Vydání	první

ISBN 978-80-7603-123-4